

WERINON

Historische Kring • Nederhorst den Berg

HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Bestuur

<i>Voorzitter</i>	Ton Kuijs
<i>Secretaris</i>	Janneke Stalenhoef
<i>Penningmeester</i>	Jan van Wijk
<i>Leden</i>	Hans Stalenhoef Jan Slagt
<i>Erevoorzitter</i>	Jaap Jansen †
<i>Ereleden</i>	Ans Baar; Corry Schoordijk, Gerard Baar, Theo Cozijn
<i>Oprichters (1988)</i>	Jaap Jansen †, Wil van Deutekom †, Karel Scherpenhuijsen †, Gé Verheul †, Henri Karsemeijer † en Dick van Wichen †

Redactiecommissie

Peter Heeren,
Mark Hilberts
Coen Meerbeek
Wilma Snel
Anton Cruysheer

Fotobewerking

Teus van de Kemp

Vormgeving

Jan Slagt

Computerbeheer

Franck van Zijl, Jan Slagt

Webmaster

Marjolein Meerbeek

Ledenadministratie

Jan van Wijk, ledenadministratie@historischedkring.nl

Lidmaatschap

€ 20,- en € 25,- (postadressen) per persoon per jaar;
Bankrekeningnr. NL30 RABO 0328 2241 38

Post- en bezoekadres

Historische Kring Nederhorst den Berg
Blijklaan 1, 1394 KA Nederhorst den Berg

E-mailadres

Info@historischedkring.nl

Internetadres

www.historischedkring.nl

Informatie en documentatie

Donderdagavond van 20.00 - 21.30 uur (m.u.v. vakanties/feestdagen)
Vrijdagmiddag van 14.00 – 16.00 uur (m.u.v. vakanties/feestdagen)
Sociaal Cultureel Centrum, Blijklaan 1, Nederhorst den Berg

ANBI-status

Vanaf 1 januari 2021 is de HKN officieel aangemerkt als:
Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).
Het RSIN-nummer is: 009726524

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur. De redactie is bij het samenstellen van deze Werinon zorgvuldig te werk gegaan.
Getracht is rechthebbende van afbeeldingen te achterhalen.
Mocht U desondanks een afbeelding in deze Werinon aantreffen waarvoor U als rechthebbende geen toestemming heeft gegeven, dan wordt u verzocht dit aan de redactie kenbaar te maken.

Foto omslag

Deze foto is een prachtig historisch moment: een feestelijke rit met een paard-en-wagen door Nederhorst den Berg, vermoedelijk vlak na de bevrijding in mei 1945. (Fotograaf Onbekend)

Opgericht Januari 1988

Jaargang 34

Najaar 2025

nummer 110

Inhoud

Van de Redactie	<i>Peter Heeren</i>	2
Een geslaagde inbreng van de HKN rondom de viering van 80 jaar bevrijding	<i>Gerard Baar</i>	3
Een aanslag in Nederhorst den Berg	<i>Mark Hilberts</i>	5
Van Koolveld tot Vlaggenzee	<i>Wilma Snel</i>	13
Bevrijdingstijd op de Boerderij Vechtzicht	<i>Gerard Baar</i>	14
Het water kwam tot de drempel, maar de angst ging verder	<i>Wilma Snel</i>	15
Vanuit het brugwachtershuis zag hij hoe het water kwam en hoe het leven doorging	<i>Gerard Baar</i>	17
Vijftien mensen in één huis. En niemand mocht weten wie er écht woonden	<i>Claudette Baar</i>	18
Spannende dagen voor en na de bevrijding	<i>Gerard Baar</i>	21
Inundatie Horstermeerpolder – april 1945	<i>Coen Meerbeek</i>	25
Nederhorst den Berg Bunker Map	<i>Coen Meerbeek</i>	27
Nederhorst den Berg tijdens de oorlog (1940-1945)	<i>Coen Meerbeek</i>	28
Bombardement dinsdag 8 juli 1940 op de Overnes (Oost van de Hinderdam)	<i>Henrik Land</i>	29
Feest rond 5 mei 1945 in het kader van de bevrijding	<i>Gerard Baar</i>	34
Nederhorst den Berg 1940–1945 (tijdslijnen)	<i>Jan Slagt</i>	35
Dank voor de ontvangen schenkingen	<i>Bestuur</i>	36

U heeft weer een nieuwe WERINON in handen. Samengesteld door een heel andere redactie en ook de vormgever is nieuw. Hun namen leest u op het binnenblad.

We willen beginnen met het bedanken van degenen die lange tijd de verantwoordelijkheid voor de samenstelling en vormgeving van dit periodiek voor hun rekening hebben genomen: Gerard Baar en Theo Cozijn. Jullie hebben ons grote schoenen gegeven om te vullen! Maar bovenal veel dank voor het vele werk dat jullie hebben verricht, de kennis van ons dorp en het leesplezier dat die WERINON's ons hebben opgeleverd.

Deze WERINON staat bijna geheel in het teken van de Tweede Wereldoorlog. Artikelen vertelt en samengebracht door een aantal enthousiaste dorpsgenoten.

We beginnen deze editie met een verslag van de bijeenkomsten op 3 en 4 mei in de Bergplaats waarin 80 jaar bevrijding werd herdacht met een door Karien Veerman en Carry Schoordijk samengestelde tentoonstelling en afgesloten met een gewaardeerde presentatie van Ton Kuijs.

Mark Hilberts bepaalt ons vervolgens bij de rol van een tijdens de oorlogsperiode in het dorp wonend lid van de N.S.B. Het verslag van zijn onderzoek bij het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging in Den Haag laat een andere, zwarte kant van de oorlogsperiode in het dorp zien.

Er is in het verleden al meer geschreven over de ervaringen en belevenissen van dorpsgenoten in en rond de oorlogstijd. Het aantal mensen dat daarover kan vertellen wordt ieder jaar minder. Via interviews hebben Wilma Snel, Claudette en Gerard Baar met verschillende dorpsgenoten voor ons nieuwe herinneringen naar boven gehaald.

Aan het woord komen Neeltje Snel, Dirk van de Broek, Corrie Snel-De Leeuw, Jan Pouw en Bep Kalter.

Dat de inundatie grote gevolgen had beschrijft Coen Meerbeek in een bijdrage over de spannende dagen rond de bevrijding.

Coen wijst ons er in de daaropvolgende bijdrage op dat er veel verdwenen is na de oorlog, maar er ook nog voorwerpen zijn die ons iets over die periode vertellen. Via het inlezen van een QR-code kunt de plekken waar (restanten van) bunkers staan terugvinden.

Tenslotte geeft hij in een derde bijdrage via een link en een tweede QR-code de gelegenheid om datgene wat dertig jaar geleden al is vastgelegd in een Werinon ook nog weer eens terug te lezen. Ook wijst hij er op dat er nog veel meer te zien is over de oorlog en de verdere geschiedenis van het dorp in de werkruimte van de Historische Kring.

Indrukwekkend is het verslag dat Henrik Land doet van de acties die de Engelsen in de nabijheid van het dorp ondernamen om het de Duitsers moeilijk te maken. Dat deden ze met gevaar voor eigen leven. Zijn uitgebreide onderzoek belicht weer een heel ander aspect van de oorlog zoals die zich bij ons in de omgeving heeft afgespeeld, met berichtjes van ooggetuigen uit het dorp.

In een laatste bijdrage van deze editie geeft Gerard Baar nog een beeld van de vreugde die in het dorp nadat de bevrijding daar was, gevolgd door een tijdslijn overzicht van de bombardement tot bevrijding door Jan Slagt.

Tenslotte treft u een overzicht van nieuwe schenkingen aan.

Voor nu veel leesplezier gewenst.

Een geslaagde inbreng van de HKN rondom de viering van 80 jaar bevrijding

Gerard Baar

"Tachtig jaar na de bevrijding klinkt het besef des te luider: vrijheid is geen vanzelfsprekendheid, maar een kostbaar antwoord op wat ooit verwoestend dichtbij kwam."

Een geslaagde inbreng van de Historische Kring

Het bestuur besloot dat de Kring er niet onderuit kon iets te organiseren om jong en oud te laten zien, dat alles ook heel anders uit had kunnen pakken. Europa kon geen vuist maken om het noodlot te bestrijden, maar gelukkig kwam er na een paar jaar hulp van buitenaf. In het oosten rukten de Russen na de slag om Stalingrad op in de richting van Duitsland. In het westen landden de door de Verenigde Staten geleide geallieerde invasie, op 6 juni 1944 onder de codenaam D-Day, op de stranden van Normandië om de strijd met de Nazi's aan te gaan. Deze van beide zijden alles verwoestende bevrijdingsoorlog eindigde met de slag om Berlijn. Na onderling overleg verdeelden de winnaars de stad in vier sectoren. Te weten: een Amerikaanse, Engelse, Franse en een Russische sector.

Een gedegen lezing

Een gedegen lezing met beelden en context

Ton Kuijs had over dit voorafgaande relaas een mooie lezing samengesteld, verlichtigd met powerpointbeelden, waaraan Ans Baar had meegewerkt. Over belangstelling had Ton niet te klagen. Er waren rond de vijftig mensen op komen dagen om te luisteren naar zijn uitleg hoe al die rampspoed meer dan honderd jaar

geleden heeft kunnen ontstaan. Ik ben benieuwd of dit voor een deel van het publiek nieuw was, want het heeft in ons land al jarenlang aan geschiedenisonderwijs ontbroken. Ton begon met de opmaat naar WO I en de daaropvolgende WO II. Zijn uitleg over hoe het allemaal zover heeft kunnen komen, zat goed in elkaar. De uiteindelijke bevrijding bracht hij in beeld met authentieke opnames die de Kring bezit. Ton kreeg na afloop van zijn gedegen uitleg over de ver in het verleden liggende oorzaken van het ontstaan van WO II een welgemeend en verdiend applaus.

Tachtig jaar later

Tachtig jaar later: vrede, dreiging en veerkracht

Een deel van de ouderen maakt gelukkig nog mee dat ze tachtig jaar of meer in vrede hebben kunnen leven. In die achter hen liggende periode was er wel dreiging, maar de twee grootmachten, de Verenigde Staten en Rusland, hielden elkaar qua bewapening al die tijd in evenwicht. West-Europa kreeg, dankzij de net na de oorlog geboden Marshallhulp, de tijd om heel langzaam naar meer welvaart te groeien. Wat langzamerhand gewoon is geworden, roept vanwege een snel veranderend wereldbeeld nieuwe vragen bij ons op over wat er voor Europa in het verschiet ligt. In ieder geval ontkomen we er met z'n allen niet aan dat we onze tanden moeten laten zien. Dit gaat wel het een en ander kosten, maar voor niks gaat de zon hopelijk, als iedereen zijn verstand blijft gebruiken, nog heel lang op. De tentoonstelling en de nazit.

Tentoonstelling en herinnering: verhalen in beeld

Karien Veerman en Corry Schoordijk hadden hun hele ziel en zaligheid gelegd in het maken van een tentoonstelling over Nederhorst den

komen kijken. Het viel op dat er verhoudingsgewijs aardig wat jeugd op het gebodene afkwam. Dit heeft de samenstellers deugd gedaan. Veel bezoekers waren verbaasd dat het tijdens de oorlog ingevoerde bonnenstelsel nog tot midden

jaren vijftig in stand is gehouden.

Berg tijdens en na de oorlog. De dames hebben gebruik gemaakt van hetgeen de Kring over dit alles in haar bezit heeft. Ook kregen ze na een oproep aan de leden het een en ander voor eventjes in bruikleen. Het geheel zag er verzorgd uit. De beschrijvingen en de beelden nodigden de bezoekers uit om onderling gesprekken aan te knopen. Hierdoor kwamen er bij deze en gene vanzelf herinneringen uit die moeilijke jaren naar boven. De aan de HKN zeer toegewijde politica Rosalie van Rijn had op 3 mei, 's morgens om elf uur, deze tentoonstelling geopend. Tot aan de sluiting op de vierde mei, rond vier uur 's middags, na de lezing van Ton Kuijs, is een aanzienlijk aantal bezoekers

Gesprekken en nazit: herinneringen gedeeld

Onder het genot van een drankje bleven er gelukkig nog mensen zitten om te praten over hoe zij het een en ander in de loop der jaren hadden beleefd. Bovendien stemde de

opkomst tijdens de tweedaagse openstelling van het gebeuren tot grote tevredenheid. De inzet is niet voor niets geweest. De organisators kunnen er met een goed gevoel op terugkijken.

Een aanslag in Nederhorst den Berg

Mark Hilberts

De zaak Marsman-Barendregt in het spoor van de bijzondere rechtspleging

Een dorp waar stilte en routine heersten, werd op een zomermiddag in 1943 ruw wakker geschud. Het geluid van schoten brak door de dorpsrust en liet Nederhorst den Berg achter met een litteken dat decennia later nog voelbaar is.

Een dorp opgeschrikt

Op een maandagmiddag begin augustus 1943 klinken er schoten in Nederhorst den Berg.

Getuigen zien een onbekende man in een donkerblauwe regenjas wegfietsen, kort daarna gevolgd door een gewonde mevrouw Marsman. Onder het bloed en vol adrenaline begeeft zij zich naar het Bondshotel (nu het Spiegelhuys) om haar beklag te doen bij NSB-burgemeester

Brouwer.¹

De echo van herinneringen

De *Weesper Courant* meldt dat er in Nederhorst den Berg “een laffen moordaanslag” is gepleegd op mevrouw Marsman (haar naam wordt letterlijk genoemd in het artikel). Vermoed als NSB’er had de vermoedelijke dader zich voorgedaan als partijgenoot toen hij aanbelde aan de Overmeerseweg. Marsman dacht met een “kameraad” van doen te hebben en liet hem binnen. Opeens trok de man zijn revolver en vuurde op haar. Buurtgenoten, opgeschrikt door het lawaai, kwamen kijken wat er aan de hand was.

In 1986 verscheen een boekje met herinneringen aan de oorlogsjaren in Nederhorst den Berg.² Ook daarin kwam de zaak-Marsman aan de orde:

‘Toen duidelijk was geworden dat er in ons dorp niet alleen een lastig mens, maar ook een gevaarlijke verraadster woonde, moet de

“ondergrondse,” toen gebleken was dat zij er zelfs niet voor terugdeinsde haar eigen familie bij de Duitsers aan te geven, besloten hebben haar in elk geval een lesje te leren.’³

Mevrouw Van Mer:
“Schuin tegenover de Bierhut lag een zandzuiger. Een vliegtuig deed een aanval op dat schip. Ik zag de bemanning in paniek vluchten. Nadien lag er altijd een sleepboot onder stoom bij het schip, ook werd er na die tijd niet meer aan boord overnacht”.

R. Nagel:
“Het was half augustus 1943, het hooi was al binnen. We lagen nog op bed, ’t was net tegen licht worden aan, ongeveer half vier, dat we een geweldige dreun hoorden. Er waren bommen ingeslagen recht tegenover boer Broere, gelukkig een tiental meters buiten de dijk in het riet, dus geen schade”.

Eddy Rhebergen:
“Het was een zogenaamde kettingbom, dat wil zeggen drie bommen aan een ketting, vandaar dat er maar één dreun werd gehoord”.

R. Nagel:
“We hadden twee loogetjes uit Rotterdam, meisjes van 7 en 8 jaar. Beiden hadden het bombardement op Rotterdam in 1940 meegemaakt. Ze gilden het uit en kropen angstig bij ons in bed. Even later liep de wekker af en die kinderen vlogen weer overeind van schrik. Waarschijnlijk is de aanval een ver-gissing geweest. Aan de overkant van de Vecht (in Nigtevecht) staat de molen van de toenmalige watermole-naar Janus Koster, maar in Vreeland is eenzelfde situatie, de koren-molen van Schuurman, en pal daarachter, over de Vecht, staat de blikfabriek van Van Leer, welke toen gedwo-gen was voor de Duitsers te werken. Was dat soms het doel?”

(Van Leer had een duitse bezetting maar via “de achterdeur” haalde smid Scherpenhuijsen daar plaatijzer van-daar, waarvan hij weer kachelpijpen en noodkacheltjes voor de bevolking maakte).
J. Schoordijk:

“We waren met enkele jongens eende-eieren zoeken op de Sniep bij de Nes. Plotseling een aanval van vier of vijf vliegtuigen, die neerdo-ken op de bomen van Blankevoort. Bij elke aanval lieten ze per vliegtuig drie bommen los, het was een hels spektakel. Ze kwamen over Neder-horst en doken achter elkaar neer. Onbegrijpelijk dat geen mens is ge-raakt, wel angst en veel dakpannen vernield”.

Een aanslag.

Zoals reeds gezegd, ook in Nederhorst den Berg woonden NSBers en onder hen was mevrouw M. één van de ac-tiefste.

Agenda 27-11-1942:

... mevrouw M. deelt mee dat Van A. en Van D. uitkering van Winter-hulp hebben gehad terwijl zij goed verdienen.

Blijkt niet juist te zijn ...

05-01-1942:

... klacht mevrouw M. Zij wenst op kolenbon alléén antraciet te ontvan-gen. Er zijn echter alleen maar cokes en eierkolen. Die wil ze niet ...

20-04-1942:

... mevrouw M. ter ere van Hitlers verjaardag vlag uitgestoken!

13-05-1942:

... mevrouw M. komt klagen over huis van A. Meegedeeld dat daar niets aan te doen is. Tevens klaagt zij over WC bij M. Verschillende ge-zinnen maken hiervan gebruik en het ding valt in elkaar - wil het door de Volksdienst in orde laten maken. Meegedeeld dat het huis toebehoort aan haar partijgenoot B.

01-09-1942:

... mevrouw M. deelt mee geen le-vensmiddelenbonnen te hebben ont-vangen.

Meegedeeld dat ik met de distributie niets te maken heb. Naar leider dis-tributiekantoor verwezen. Zij zal dit melden aan haar partij

33

Archieven en openbaarheid

In 1986 werd in het herinneringsboekje al zonder terughoudendheid de naam van Marsman genoemd. Met het opengaan van de archieven van de Bijzondere Rechtspleging op 1 januari 2025 – waardoor iedereen toegang kan krijgen tot het volledige dossier van de zaak-Marsman – kan er over gepubliceerd worden.

Dat geldt echter niet voor de beschrijvingen van andere collaboratiegevallen in Nederhorst den Berg die in dit artikel aan bod komen.⁴ Daar kies ik ervoor uitsluitend

¹ Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945.

Ned.den. Berg 1986, van Deutekom, e.a.

² Idem, blz. 33

³ Idem, blz. 33

⁴ M.u.v. echtgenoot en kinderen van Maartje-Marsman-Barendregt

initialen te gebruiken uit privacyoverwegingen.

Het doel van deze publicatiereeks is inzicht te geven in de geschiedenis van Nederhorst den Berg in relatie tot de Bijzondere Rechtspleging: de rechtsgang van foute Nederlanders die zich na de bevrijding vanwege collaboratiepraktijken moesten verantwoorden. Daarnaast zijn er in veel dossiers getuigenverklaringen opgenomen die soms nieuwe informatie kunnen bieden over vragen over gebeurtenissen tijdens de bezettingsjaren en levert soms op een indirecte wijze nieuwe informatie over het verzet.

Wie was Maartje Marsman-Barendregt?

Deze zaak draait om Maartje Marsman-Barendregt, geboren op 7 november 1877 in Rockanje (Zuid-Holland).⁵ In 1903 trouwde zij met Jan Marsman uit Rozenburg, onder de rook van Rotterdam. Het echtpaar vestigde zich rond 1903 in Nederhorst den Berg en kreeg vijf kinderen: Jan (1904), Dirk (1906), Cornelia (1907) en Jacobus (1914). Hun jongste kind overleed in 1917, slechts zes maanden oud. Van drie kinderen is een dossier aanwezig in het CABR-archief.⁶ Jan en Maartje Marsman begonnen in de Horstermeer met een paar hectare land en zes koeien. Met hard werken wisten zij dit uit te bouwen tot een bedrijf met twee boerderijen (aan de Middenweg gelegen) en tweeënveertig hectare landbouwgrond. Helaas was hun huwelijk niet gelukkig. De ruzies liepen soms zo uit de hand dat zelfs de veldwachter moest worden ingeschakeld om de 'huiselijke twisten' te sussen. Aan het begin van de crisistijd werd ook de familie Marsman getroffen door financiële problemen. Tegen de zin van Maartje moesten grond en vee worden verkocht om de geldnood het hoofd te bieden.

Na een zeer gewelddadige ruzie hierover in september 1931 werd Maartje Marsman-Barendregt, op verklaring van dokter Burck uit Kortenhoef, opgenomen in het "krankzinnigengesticht" "Zon en Schild" in Amersfoort, waar zij negen maanden verbleef. Na de scheiding kwam één van de boerderijen in handen van de oudste zoon Jan Marsman, terwijl de andere boerderij eigendom werd van de overige kinderen. Zij stelden hun vader aan als beheerder. Na haar ontslag uit Zon en Schild woonde Maartje Marsman-Barendregt op verschillende plekken in het dorp. Daar raakte zij in conflict met leden van de hervormde kerk, wat in 1938 zelfs leidde tot een proces-verbaal.⁷

Wie in het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) zoekt op "Nederhorst den Berg" vindt bijna honderd dossiers. Het gaat om processtukken van inwoners of oud-inwoners die tijdens de oorlog een politieke "foute" keuze maakten, zoals lidmaatschap van de NSB of werken voor de Duitsers. Ook de dossiers van oud-Bergers die elders woonden zijn relevant voor onderzoek: soms bieden ze aanknopingspunten met familie die in het dorp was blijven wonen.

Het onderscheid is als volgt te maken: er zijn vijfenveertig CABR-dossiers van mensen die tijdens de bezetting in Nederhorst den Berg woonden en zevenveertig CABR-dossiers van mensen die tijdens de bezetting niet in Nederhorst den Berg woonden, maar wel in het dorp geboren zijn. In 1941 telde de NSB ongeveer vijfenzeventigduizend leden - nog geen één procent van het aantal inwoners van Nederland in die tijd - en van het electoraat rond die tijd koos ongeveer vier procent voor Mussert.⁸

Inzage in CABR-dossiers is momenteel alleen mogelijk in het Nationaal Archief in Den Haag, op afspraak en onder streng toezicht. In de chaotische naoorlogse jaren was de administratieve afhandeling en de rechtsgang een enorme klus die met spaarzame

⁵ Open archieven.nl

⁶ Nationaal Archief /CABR /
<https://oorlogvoorderechter.nl/>

⁷ Archief Historische Kring Nederhorst den Berg, map C. Marsman. Diverse correspondentie en processtukken

⁸ www.niod.nl/nsb

middelen uitgevoerd moest worden. Een enorm papierwerk waarin soms dingen niet goed zijn afgehandeld, bijvoorbeeld wel een registratie maar geen dossier.

Tot dusver heb ik twintig dossiers bestudeerd die gelinkt zijn aan Nederhorst den Berg. De zaak-Marsman-Barendregt springt er tot dusver uit, vanwege haar leidende rol binnen de NSB-kringen in Nederhorst den Berg en de verstreckende gevolgen daarvan.

Gezien haar geboortjaar (1877) en dat van haar kinderen en kleinkinderen is het verantwoord om haar naam te publiceren. Het Nationaal Archief hanteert bovendien een grens van 110 jaar na geboorte voordat namen uit het CABR vrij mogen worden gebruikt.

Wat is de Bijzondere Rechtspleging?

Na de bevrijding in mei 1945 kreeg Nederland te maken met ruim 300.000 verdachten van collaboratie en politieke misdrijven. Om dit in goede banen te leiden werd de Bijzondere Rechtspleging ingesteld. Wie nu zoekt in Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) vindt een verzameling van meer dan een half miljoen stukken: processen-verbaal, getuigenverklaringen, vonnissen en correspondentie. Direct na de bevrijding begonnen de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) met de zuivering. In Nederhorst den Berg werden van collaboratie verdachte personen van huis opgehaald en vastgezet in het kasteel. Vanaf daar werden ze (als de verdenking sterk genoeg was) na een aantal dagen overgebracht naar een van de interneringskampen in de Gooi en Vechtstreek, zoals Crailoo (Laren), de Roskam (Weesp), Oud-Molen (Naarden), Kamp Nieuwersluis of in Hilversum, kamp Lommerrijk, kamp N.S.F. of de Blaskowitz-bunker. In de kampen heerste een Spartaans regime en waren de leefomstandigheden ronduit erbarmelijk te noemen.

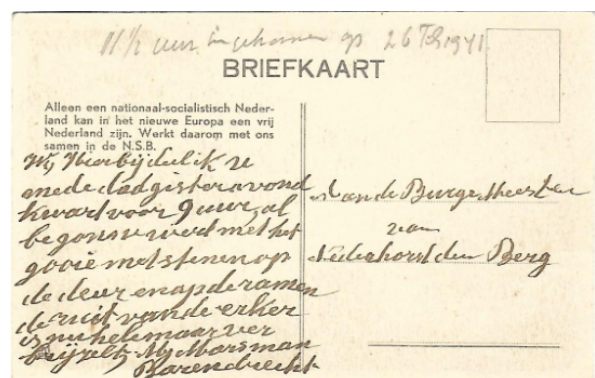
De rechtsgang van de naoorlogse rechtspleging verliep veelal via tribunaal (bijzondere gerechtshoven) die zaken behandelden die te zwaar werden gevonden voor de gewone zuiveringscommissies. De

tribunaalrechtspraak hield zich bezig met onder meer: collaboratie met de bezetter door verraad, hulp aan de vijand, politieke en militaire misdrijven, dienstneming bij de Waffen-SS, de Landwacht, of andere gewapende organisaties die tegen de Nederlandse bevolking waren ingezet.

Door Bijzondere Gerechtshoven werden gevangenisstraffen uitgesproken en, in 39 gevallen, zelfs de doodstraf opgelegd. Tot nu toe mochten de CABR-dossiers alleen onder voorwaarden (van toestemming van nabestaanden of in het belang van wetenschappelijk onderzoek) in het Nationaal Archief in Den Haag worden ingezien. Vanaf 1 januari 2025 zijn ze volledig openbaar. Voor lokale geschiedenissen – zoals die van Nederhorst den Berg – vormen deze archieven een onmisbare bron om te begrijpen hoe collaboratie het dorpsleven tekende.

Volk en Vaderland – fanatisme in het dorp

In Nederhorst den Berg was Marsman-Barendregt verantwoordelijk voor de distributie van het NSB-blad **Volk en Vaderland**. Zij inde de contributies en wierf op intimiderende wijze abonnees.

In haar dossier zijn verschillende verklaringen daarover opgenomen, waaronder:

N., fabrieksarbeider, 26 jaar oud, woonachtig aan de Vreelandseweg te Nederhorst den Berg:

'Ik verdiende in die tijd een loon van f 28 per week en aangezien mijn vrouw een baby verwachtte gaf de financiële toestand van ons gezin moeilijkheden. Speculerende op deze

toestand bood Marsman mij aan dat als ik sympathiserend lid van de NSB zou worden, Marsman zou zorgdragen dat ik een beter betaalde werkkring zou krijgen.

Aanvankelijk hechtte ik geen waarde aan haar praatjes maar door herhaaldelijk gezeur ben ik toch bezweken. Ik kreeg nadat ik hiertoe over was gegaan een voorschot van f 55 van Marsman dat ik als verplicht verzekerde bij de bevalling van mijn vrouw zou ontvangen, en mocht het bedrag aan Marsman terugbetalen zoals ik zelf verkoos, door bovenvermelde omstandigheid voelde ik mij min of meer verplicht om hier tegenover een tegenprestatie te stellen en ben daardoor vijf maanden sympathiserend lid gebleven, nadat ik bovengenoemde schuld aan Marsman had terugbetaald heb ik voor mijn sympathiserend lidmaatschap der NSB bedankt. Indien Marsman niet op bovenbeschreven wijze van de moeilijke financiële toestand waarin mijn gezin toen verkeerde gebruik had weten te maken had ik mij nimmer voor het sympathiserend lidmaatschap opgegeven. Hiervoor ben ik ook van 7 mei 45 tot 24 november 1945 in een bewaringskamp gedetineerd geweest.⁹

Het dossier **Marsman-Barendregt** bevat maar liefst 38 processtukken en een pasfoto van haar. Tal van Bergers verklaren dat zij door haar onder druk werden gezet om lid te worden van de NSB. Vaak gaf zij financiële toezeggingen of beloofde hulp aan mensen in het dorp die het hoofd maar net boven water konden houden. Voor velen had de hulp van Marsman-Barendregt uiteindelijk grote consequenties: zij werden na de oorlog gearresteerd en uiteindelijk geïnterneerd in kamp Crailoo te Laren.

Uit verklaringen blijkt hoe fanatiek NSB'er Marsman-Barendregt was. Voor haar raam hing een NSB-vlag en pronkten NSB-biljetten. Zij schroomde niet om inwoners aan te geven die zich na spertijd¹⁰ nog op straat bevonden.

In brieven die zij zelf schreef (en waarvan er een aantal in haar CABR-dossier zitten) noemde zij bovendien namen van dorpsgenoten die haar het leven zuur zouden maken.¹¹ Haar zelfgeschreven brieven vallen op door zwak taalgebruik. Haar persoonlijkheid zou geduid kunnen worden als manipulatief en narcistisch.

Zelfs binnen NSB-kringen stond Marsman-Barendregt als 'slecht' bekend. Volgens de kringleider uit Naarden benadeelde zij de partij door loze beloftes te doen. Uiteindelijk werd zij in 1944 zelfs geroyeerd als NSB-lid.¹²

NSB-vlag of pamflet

⁹ Nationaal Archief/ CABR 2.09.09 inventarisnummer 107686

¹⁰ Spertijd: avondklok, tijd waarin men zich van de Duitsers niet in het openbaar mocht begeven

¹¹ Idem.

¹² Nationaal Archief/ CABR 2.09.09 inventarisnummer 107686

Dirk Marsman behoort op: 9 Maand 1892.

Hoe oud is Dirk Marsman?
Hoe behoort de boerderij?
Hoe groot is de boerderij?
Hoeveel koeien worden er gemolken?
Wanneer is de zaak verdeeld?
Hoeveel melk per dag?
Hoeveel per dag naar de fabriek?
Waar blijft de andere melk?
Voor welke prijs wordt die verkocht?
Hoelang is U al aan het dokteren?
Waarvoor is U bij den dokter?
Hoelang is U lid der M.S.B.?
Zijn er wel een 7 koeien aan Gereformeerden verkocht? Zoo ja wanneer?
Zoo ja aan wie? en voor hoeveel?
Is er wel eens land aan Gereformeerden verkocht? Zoo ja wanneer? Hoeveel land?
en voor welke prijs?
Was dit toen de waarde?
Is het gebuurd, dat U in 4 weken niets op Uw brood heeft gehad?
Zijn er vee en varkens aan Gereformeerden verkocht? Zoo ja wanneer?
Hoeveel? en voor welk bedrag?
Was dit de gangbare waarde?
Luistert Cornelia naar de Engelschezender? t Huis of bij de bureu en verspreidt zij die berichten?
Zoo ja aan wie?
Is U door Uw vader geslagen en achterover op de betonnen vloer in de koestal gegooid?
Zoo ja wanneer?
Wat was de aanleiding daartoe?
Wie heeft dat gezien?
Scheuren vader en dochter drukwerk van U stuk van de M.S.B.?
Zoo ja wie doet dit?
Heeft U dit gezien?
Wie heeft op den uitkijk gestaan toen U gaf aan W.H.M.?
Wie heeft dit aan Vader verteld?
Heeft U vader toen met het melkblok voot U gestaan?
Wanneer is dat geweest?
Wie heeft dat gezien?
Heeft moeder die klacht namens U gedaan?
Waarom zelf geen klacht gedaan?
Wat is de bedoeling van de klacht?
Om vader en zuster van de boerderij af te krijgen? of strafrechtelijke vervolging?
Wordt er verkocht aan zwartenhandel?
Zoo ja aan wie hoeveel per dag en voor welke prijs?
Heeft Uw broer Jan een adres van de Duitschers gegeven, om vader en zuster van de boerderij af te krijgen?
Liever hulp van de M.S.B.?
Is Vader niet beheerder der zaak?
Hoeveel verdient U?
Wie betaalt dat uit?
Heeft U vader U meermalen geslagen?

35 Jaar.

Dirk, Jacobus, Cornelia, Marsman.

20 en 21.

melkbacsen 17, de rest 18 hoornen.

p: m 5 Jaar geleden.

100 liter per dag. nu ongeveer 1 maand, voor tien ongeveer 200 liter.

25 liter alom den dag ongeveer 100. Gemiddeld wordt het hier verkocht. ongeveer 1 maand uit de week.

17 cent per liter.

ongeveer een ton of acht.

voor 200000.

Dermer 10 40 (100000 of 1000000)

meermaalen koeien verkocht, van diverse kooplieden.

De kooplieden waren: de heer van der Meer, de heer van der Meer, de heer van der Meer.

p: m 15 Jaar geleden 5 koeien aan C. Krom verkocht.

dat was ik niet meer, de gewone prijs.

p: m 15 Jaar geleden in C. Krom ongeveer 8 Jaar geleden.

Ik heb ook veel land verkocht in 1890 en 1891. De, van de prijs was ik ongeveer 3000. = dat was toen de waarde.

Dit was niet berekenen de waarde.

Dit is niet waar, af en toe wegens heten schaarste.

de andere koeien dat dan ook.

Ja dat is wel een gebuurd. Ook uit aan C. Krom, voor een maand lang nog een wasken. van 50. = dat is voor de gangbare waarde. De waarde aan Krom in 1890 was ik niet berekenen. Met andere de waarde verkocht.

Nat gedaan, nu in de vader thuis stiek. Men gaat bij naar de bank, naar A. Verburg. of by Krom. maar ik kan dat niet zeggen.

Ik vermoed het wel maar zeggen kan ik het niet. Onder een spreekwoord nog al eens over de oorlog.

Elk vader heeft me op zij gezegd. Het was veel ik over de melkmeesters.

Keen. Februar 1892.

Om dat ik 2 flenden van een liter alk, naar mijn moeder heeft. Ik denk dat het meer. My vielden dat niet meer koeien.

Hiervan heb ik nog nooit veel besproken. Op een kant kan ik niet gebuurd ook niet op de M. S. B. Krom. een reclame blad alom ik nooit, ik denk niet of het besproken wordt. Een verduiden van de waarde van mij heb ik minnen.

Uit gesien.

dat weet ik niet, ik vermoed het.

dat weet ik ook niet, ik denk het.

Keen. Helemaal niet.

Dit is verleden Jaar geweest. Ik geloof in 1 vanjaar.

Dit is eenmaal geweest. Toen ik onder de koeien dat.

Keen. moeder heeft mij veel gezegd dat de koeien dat.

dat was een offeier in Justie. Dit is tegen mijn zin.

gebuurd. Ik wilde niet dat ze schreef.

Ik wilde ik een klacht doen. Ik heb dan ook een bepaald betaling.

Geen strafrechtelijke vervolging.

Ja. een menschen en verkopers. Tegemoetend met een veel meer. van 16.17 per liter.

Keen. wel heeft Jan van Krom mij beheld, van adres in Duitschen huis. van als er iets was van mocht.

degen. Ik weet dat adres niet. Het is ook van behoefte aan.

een voorbeeld van de M. S. B.

Ja. vader is beheerder van de zaak, met een goedvinden.

een bepaald verkocht. Het wilde de algemeene inkomsten.

meer.

wordt uitbetaald als het nodig is.

Keen.

Aanslag en nasleep

Op 1 juli 1947 werd Marsman-Barendregt buiten vervolging gesteld. Als bijkomende straf kreeg zij een boete van 500 gulden en tien jaar ontzegging van burgerrechten. Dat betekende onder andere het verlies van kiesrecht. Een jaar later scheen er een nieuw licht op de zaak, toen de Politieke Recherche Afdeling (PRA) Amsterdam ontdekte dat Marsman-Barendregt na de aanslag in 1943 hulp had gevraagd bij de Sicherheitsdienst (SD) in Amsterdam om de daders op te sporen van de aanslag op haar.

Op 22 oktober 1948 werd getuige Stangenberger gehoord. Hij verklaarde over Marsman-Barendregt dat ze een felle NSB-sympathisant was en over de aanslag in 1943 meldt dat Marsman-Barendregt met niet ernstige wonden acht dagen in het ziekenhuis in Hilversum heeft gelegen, daarna heeft ze Stangenberger gevraagd of zij of hun schoonzoon een melding kon maken. De SD Amsterdam verwees door naar Den Haag, daar herkende Marsman-Barendregt een foto van de persoon die een aanslag op haar gepleegd zou hebben, Stangenberger weet niet of dit voor die persoon ook gevolgen heeft gehad. In 1948 wordt Marsman-Barendregt ontslagen uit detentie en keert terug naar Nederhorst den Berg, waar ze gaat wonen op de Eilandseweg.

Stangenberger rept in het getuigenverslag in 1948 ook over een staking in 1943 in Nederhorst den Berg waarbij zes personen gearresteerd zouden zijn? Hieronder zou zich ook een vrouw bevonden hebben. Deze actie wordt gelinkt aan een verklaring van Marsman-Barendregt? Hoe het met de verdachten is gegaan is volgens Stangenberger in 1948 in ieder geval niets bekend.

De verbalisant van de PRA te Amsterdam nam in 1948 contact op met de secretarie van de gemeente Nederhorst den Berg en daar werd bevestigd dat Marsman-Barendregt veelvuldig bij de gemeente klikte, zo erg dat zelfs de NSB-burgemeester Brouwer er

genoeg van kreeg en haar de secretarie "uitgooide", de vorige burgemeester, onduidelijk of hier Brouwer mee bedoeld wordt, zou ook jongens bij de vrijwillige brandweer hebben geplaatst om de Arbeitseinsatz te ontlopen. Marsman-Barendregt zou dit ook verraden hebben aan de SD te Amsterdam? ¹³

Het leven van Marsman-Barendregts zoon Jan kende tijdens de bezettingsjaren ook een tumultueus verloop. Hij was in 1941 lid geworden van de NSB en van de Oost-compagnie. Dat bood de landbouwer uit de Horstermeer vooruitzichten op het starten van een eigen bedrijf in Oost-Europa. Dát werd een forse teleurstelling voor hem lezen we in zijn CABR-dossier:

'In het najaar van 1941 werd ik erop attent gemaakt, in advertenties in dagbladen dat de mogelijkheid bestond om je met de Oost-compagnie in het oosten te vestigen. In de maand november van het jaar 1941 ben ik voor de Oost compagnie vertrokken naar Litmanstad in Oost-Polen, aldaar werd ik in een lager ondergebracht. In Litmanstad heb ik tot het jaar 1942 een cursus gevolgd. Er werd daar onderwijs gegeven in de Russische taal en onderwerpen landbouw betreffende. Van maart 1942 tot november 1942 heb ik op een boerderij gewerkt welke werd beheerd door een Poolse Verwalter. Deze boerderij was gelegen in de plaats Wileika in de buurt van Moledesnau-Wilna. Aangezien de belofte het stichten van een Nederlandse kolonie in de Oekraïne met ieder een eigen boerderij niet werden nagekomen, ben ik na afloop van mijn verbintenis, ik had mij namelijk voor een jaar moeten verbinden, in 1942 naar Nederhorst den Berg teruggekeerd. Na terugkeer uit Polen ben ik lid geworden van de Nederlandse Landstand en kreeg de functie van Dorpsboerenleider in Nederhorst den Berg. Hoewel ik nimmer voor de NSB-propaganda gevoerd heb, heb ik evenmin voor mijn lidmaatschap bedankt. Van politiek heb ik geen begrip, maar de sociale verbeteringen

¹³ Nationaal Archief/Bijzondere Rechtspleging
2.09.09/ 94229

die de NSB voorstonden, had mijn volledige instemming.¹⁴

Jan Marsman kreeg na de bevrijding als straf opgelegd internering, gelijk aan voorinternering, ontzetting van de kiesrechten en pas einde beheer van zijn eigen vermogen een maand nadat hij in september 1946 vrijgelaten werd.¹⁵

Fanatisme en vlucht

Maartje Marsman-Barendregt was een overtuigd nationaalsocialist en schroomde niet om dorpsgenoten aan te geven die zich met illegale praktijken bezighielden. Na de oorlog verklaarde ze dat het leven in Nederhorst den Berg haar niet makkelijk was gemaakt tijdens de oorlogsjaren:

‘Men schepte er behagen in als ik jongelui passeerde een stuk hout tussen de spaken te steken, of men spande een touw over de weg, zodat ik in het donker, toen ik thuiskwam, hierover viel’¹⁶

In september 1944, kort na Dolle Dinsdag, vluchtte Marsman-Barendregt naar Duitsland. In april 1945 keerde zij terug naar Nederland en meldde zich vrijwillig bij een bewaringskamp in Sellingerbeetse, een dorp in het oosten van de provincie Groningen. Daarna volgde internering in onder meer Hilversum en Weesp.

In haar eigen verklaring gaf zij aan dat persoonlijke grieven — vooral tegen gereformeerden en katholieken die volgens haar misbruik maakten van haar zieke man — een rol speelden in haar keuze voor de NSB. Na de oorlog leefde zij gescheiden van tafel en bed van haar echtgenoot. Over haar leven na vrijlating zijn geen bronnen bekend. Maartje Marsman-Barendregt overleed in Hilversum op 26 januari 1960.

Conclusie

De Zaak-Marsman-Barendregt laat zien hoe een enkele fanatieke NSB’er in een dorp een groot stempel kon drukken op de gemeenschap. Haar rol bij de verspreiding van *Volk en Vaderland*, het werven van leden en vooral haar verklikpraktijken maakten haar berucht — niet alleen onder dorpsgenoten, maar zelfs binnen de eigen beweging. Met de openstelling van de CABR-archieven in 2025 kan deze geschiedenis verder worden belicht.

“Men schepte er behagen in als ik jongelui passeerde een stuk hout tussen de spaken te steken...”

¹⁴ Nationaal Archief/ CABR 2.09.09/ 94238

¹⁵ Nationaal Archief/CABR 2.09.09/ 94238

¹⁶ Nationaal Archief/ CABR 2.09.09
inventarisnummer 07686

Bijlage 1

CABR Nederhorst den Berg (deel 1) 2.09.09

Zaak ¹⁷	Woonplaats 1940-1945	Vordering	interneringskamp	geslacht
1.	Nederhorst den Berg	Lidmaatschap NSB	Kamp Crailoo, Laren	m
2.	Utrecht	Economische collaboratie	?	m
3.	Utrecht	Lidmaatschap NSB	Fort de Bilt	m
4.	De Bilt	Lidmaatschap NSB	Kamp Amersfoort	v
5.	Nederhorst den Berg	Toetreding Landstorm	Kamp Crailoo, Laren	m
6.	Wilnis	Lidmaatschap NSB	Kamp Nieuwersluis	m
7.	Nederhorst den Berg	Lid NSKK en NSB	Kamp Crailoo, Laren	m
8.	Vreeland	Lidmaatschap NSB	Kamp Nieuwersluis	m
9.	Nederhorst den Berg	Lidmaatschap NSB en economische collaboratie	Kamp Crailoo, Laren	m
10.	Amsterdam	lid NSB, beschuldigd van contact met de SD & Gestapo en van verraad	Kamp Duindorp Den Haag	m
11.	Nederhorst den Berg	Sociaal voorman, Nederlands Arbeidsfront, Lid NSB	Kamp De Roskam Weesp	m
12.	Nederhorst den Berg	Vrijwillige dienstneming als Luftwaffe-kampfhelferin	Geen internering, onderzoek ingesteld in 1948	v
13.	Nederhorst den Berg	Lidmaatschap NSB en NSVO	Kamp de Roskam in Weesp,	v
14.	Nederhorst den Berg	Vrijwillig in dienst getreden bij de Duitse Kriegsmarine	Kamp De Oud-Molen, Naarden	m

***NSB** Nationaal Socialistische Beweging

***NSKK**: Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps

* **NSVO**: Nationaal-Socialistische Vrouwen Organisatie*

***Landwacht**: De Landwacht was een paramilitaire organisatie die samenwerkte met de Duitse bezetter.

***Het Nederlands Arbeidsfront (NAF)** was tijdens de Tweede Wereldoorlog een door de Duitse bezetter ingestelde organisatie in Nederland, en het had een centrale rol in het arbeids- en economische beleid.

Oost-Compagnie: Een paramilitaire organisatie van Nederlandse vrijwilligers. De groep stond onder Duitse supervisie en bestond vooral uit Nederlanders die bereid waren mee te werken aan de Duitse oorlogsdoelen.

Landstand: De Landstand was tijdens de Duitse bezetting van Nederland een organisatie die landbouw en agrarische productie reguleerde.

Sicherheidsdienst (SD): De Sicherheitsdienst (SD) was de geheime veiligheidsdienst van de SS tijdens de Tweede Wereldoorlog en had in Nederland een centrale rol in toezicht en onderdrukking.

Gestapo: afkorting van Geheime Staatspolizei, was tijdens de Tweede Wereldoorlog de geheime politie van nazi-Duitsland, en had in Nederland een centrale rol bij onderdrukking, opsporing en vervolging.

Landstorm: Een paramilitaire organisatie die voornamelijk als hulpkorps en militaire reserve van de NSB fungeerde.

¹⁷ Archiefnummers via CABR te raadplegen en overzicht bekend bij redactie Werinon

Van Koolveld tot Vlaggenzee

Wilma Snel

"Soms is het niet de honger die je blijft, maar het beeld van een poppenwagen op de Middenweg — en een kind dat ineens begrijpt wat oorlog betekent."

Neeltje Snel: *Een jeugd tussen water, oorlog en hoop*

Een huis weggespoeld: leven na de inundatie

Neeltje woonde met haar ouders en zusje in een zelfgebouwd houten huis aan de Middenweg, naast nu Klinge. Bij de inundatie is dit huis weggespoeld, waarna het gezin is ondergebracht bij de familie Klaas Schriek, met hun drie kinderen Wil, Ina en Nico, op Dammerweg 46. In dit kleine huis woonden dus twee gezinnen en in totaal 9 mensen. Neeltje weet niet meer precies hoe lang ze daar gewoond hebben, maar het heeft geduurd tot ze een huis aan de Meerlaan kregen.

Neeltje Snel

Maar: ***"Als kind heb je van veel geen besef en pas je je gewoon aan."***

Poppenwagens en kogels: een kind ziet de oorlog

Wat ze wel heel goed heeft beseft is het door de Duitsers doodschieten van Albertus van Benschop uit het Rode Dorp. Hij was gevlucht voor een razzia en had zich verstopt op een koolveld. Neeltje liep met haar poppenwagen met andere kinderen op de Middenweg en zagen dat Albertus zijn hoofd boven de koolstronken uitstak en werd neergeschoten. Een schok voor de kinderen.

Een nieuw begin aan de Meerlaan

Aan de Meerlaan stonden drie witte huisjes; links de familie Kerssens, rechts de familie Janmaat (waar later het huis van de familie Kee kwam, nu Venenburg). In het middelste huis kwam het gezin Snel.

Geen honger, maar ook geen vol gevoel

Neeltje weet dat ze geelzucht had en behoorlijk ziek was. Ze herinnert zich ook dat er in die tijd een wagen met een bel kwam, die eten bracht. Echt honger heeft ze gedurende de oorlog niet gehad, maar zeker geen vol gevoel.

De bevrijding: vlaggen en veerkracht

Van de Bevrijding kan ze zich de vele vlaggen herinneren. Neeltje herinnert zich de blijdschap, de kleuren, het leven dat terugkeerde. Maar ook de littekens.

"Als je jong bent heb je veerkracht en pak je het leven weer op, maar je leven lang ben je je bewust van wat gebeurd is."

Bevrijdingstijd op de Boerderij Vechtzicht

Gerard Baar

"Toen het water kwam, stroomde niet alleen de Horstermeer vol — ook de boerderij van Van de Broek vulde zich met mensen, geluiden en herinneringen die een leven lang zouden blijven."

Een boerderij vol kinderen

Dirk was zeven toen na vijf jaar oorlog de bevrijding gevierd kon worden. Een paar weken daarvoor kreeg hij er vanwege de inundatie ineens acht 'broertjes en zusjes' bij. Want zo gauw de Horstermeer onder water begon te lopen, bood vader Van de Broek meteen tuinder Jaap Kostelijk en zijn gezin onderdak aan op zijn boerderij op het Grote Eiland.

Boerderij van de Broek

Het lukte Van de Broek nog net om met de huisraad en slaapbenodigdheden van het gezin Kostelijk, hoog opgestapeld op zijn paard en wagen, over de Torenweg op de Vechtdijk te komen. De allerkleinsten zaten er veilig ingeklemd tussen. Ineens lagen er achttien kinderen op de zolder van de boerderij te slapen. Nou ja, dat duurde wel even, want het leek, vooral in het begin, wel een heksenketel.

Kanoën in voerbakken en paling uit de fuik

De oudste broers van Dirk stalen overdag de show door lekker te gaan kanoën in losgeraakte veevoederbakken. Vader

Kostelijk maakte in de tussentijd van de nood een deugd. Hij roeide vaak met een in Overmeer klaarliggende roeiboot naar zijn ondergelopen tuinderij om fuiken te gaan zetten. Zodoende kon het samengestelde grote gezin af en toe lekker paling eten.

Modder, school en solidariteit

Even na 5 mei probeerden de scholen in het dorp de draad weer op te pakken. De leerplichtige kinderen van beide gezinnen moesten om bij de School met den Bijbel te komen eerst over de modderige Vechtdijk aan het einde van de Slotlaan zien te komen. Als er eentje was uitgegleden en totaal onder de bagger zat, vormden ze een front en keerden gelijk met z'n allen huiswaarts.

Een band die bleef

Totdat de Horstermeer na meer dan twee maanden droogviel trokken de beide gezinnen al die tijd onbekommerd met elkaar op. De nog in leven zijnde kinderen en hun nazaten hebben nog altijd contact onderhouden.

Geboren op Vechtzicht

Dirk is op 1 maart 1938 geboren op de boerderij Vechtzicht, Eilandseweg 17.

Dirk van de Broek

Het water kwam tot de drempel, maar de angst ging verder

Wilma Snel

"Tussen vergeten kinderwagens, ondergelopen huizen en stilgezwegen angsten groeide Corrie op — een kind in oorlogstijd, die pas later begreep wat haar ogen al hadden gezien."

Corrie Snel-de Leeuw: Een jeugd tussen drempels, dijken en doorzettingsvermogen

Vergeten in Zwaag: evacuatie zonder kinderwagen

De eerste inundatie was begin van de oorlog, om de bezetters tegen te houden en waarbij het water slechts tot de drempel kwam. Haar vader was bij de bombardementen in Rotterdam en Corrie, haar moeder en haar vier maanden oude broertje moesten evacueren. De vrachtwagen die hen op zou halen vergat hen echter, waarna een andere wagen hen, met achterlating van de kinderwagen, opgepikt heeft en ze naar Zwaag konden. Het heeft haar vader veel moeite gekost om te achterhalen waar zijn gezin was gebleven. Corrie kan zich niet herinneren hoelang ze in Zwaag zijn gebleven alvorens terug te keren naar de Machineweg.

Corrie Snel-de Leeuw

Groente tegen de honger: een tuin als levenslijn

Honger heeft ze nooit gehad. De familie De Leeuw had een groentezaak aan de Machineweg en een eigen groentetuin. Eten was op de bon, maar dat was 'rotzooi'. Haar vader gaf zijn klanten daarom producten uit de eigen tuin en ook aardappelen aan Amsterdammers, die op zoek waren naar eten.

Razzia en schuurzolder: stil in de kou

Tijdens de razzia in '45 verschool haar vader zich op de schuurzolder. Het was ijskoud en hij bevroor bijna, maar haar moeder durfde niets te doen, omdat de burens NSB'er waren en ze hem zouden kunnen verraden.

Toen Corrie later met haar vriendinnen Jannie Kremer en Hea Hofstra op de Machineweg liep en dit in geuren en kleuren vertelde, zeiden die: "Stil! Daar mag je niet over praten!!!" Maar dat besepte ze als klein meisje niet.

De tweede inundatie: dijken, stormen en zolders

Bij de tweede inundatie kregen de inwoners van de Horstermeer drie dagen de tijd om hun spullen in veiligheid te brengen. Omdat het verzet 's nachts saboteerde hebben de Duitsers de dijk opgeblazen, waarna het water heel hoog kwam.

Machineweg 13 rond 1942: Opa Dirk Verwoerd, vader Willem met zoon Dik, dochter Corrie, A.W. de Leeuw-Verwoerd.

Corrie, haar ouders en inmiddels twee broertjes gingen naar haar opa Verwoerd op de Eilandseweg, die daar bij de fa. Blankevoort walbaas was nadat hij er drie vingers was kwijtgeraakt. Haar tante Betje met man Nanne Bobeldijk woonden daar ook.

Roeien langs de dakgoot: water tot aan het huis

Op een keer zijn ze met de roeiboot naar hun huis op de Machineweg gevaren; het water stond zo hoog dat je in de boot bij de dakgoot kon. Terug roeiend stak een storm op en durfden ze niet verder. Haar vader bracht vrouw en drie kinderen snel in veiligheid op zolder bij Evert Oostenbroek; het huidige huis van Joost Zwagerman. Enkele bewoners waren namelijk in de Horstermeer gebleven om de boel te bewaken.

Machineweg 13 begin 1990

Opoe, Janus en evacuatie in twee boten

Zo ook Janus, de broer van haar vader, die met moeder 'opoe' de Leeuw-van Hemert en zus Janna in een klein houten huisje tegenover Kitty woonde. Opoe en Janna waren naar het gemaal in Overmeer geëvacueerd (witte huis op de hoek Overmeerseweg/Vreelandseweg), maar Janus verbleef in het buurhuis, van zijn oom Jas van Hemert.

Met zijn gezin veilig op zolder ging vader Janus ophalen, waarna het gezin in twee boten is opgesplitst. Want als het met één boot mis zou gaan zou er in ieder geval een ouder overblijven...

School in Nigtevecht: varen naar de les

Omdat het eiland onder water stond ging Corrie in Nigtevecht naar school, tweemaal per dag met de boot de Vecht over.

Bevrijding boven het water: stoelen, vliegtuigen en pakketjes

Toen de Bevrijding kwam gingen de kinderen op stoelen en tafels staan, zodat ze goed de vliegtuigen en de uitgeworpen pakketjes konden zien.

Kaalgeschoren moffenmeiden: sensatie in Nigtevecht

Ze herinnert zich ook nog goed dat ze op een avond met haar, wat sensatiebeluste, oom Nanne naar Nigtevecht ging, waar rijen stoelen stonden en de moffenmeiden vervolgens kaalgeschoren werden.

Terug naar huis: bagger op de muren, maar het leven gaat door

Na drie maanden konden ze terug, maar wat was Corrie boos dat de muren vol bagger zaten en het verschrikkelijk stonk. Gelukkig is het goed gekomen; haar ouders hebben er tot in de jaren zestig hun groentezaak gehad en er tot medio jaren negentig gewoond.

Middenweg, huis van de Leeuw-van Hemert. Het (grotendeels houten) huis in nu een B&B

Vanuit het brugwachtershuis zag hij hoe het water kwam en hoe het leven doorging

Gerard Baar

"Wat je als kind niet begrijpt, blijft tóch hangen — een boot vol kerkgangers, een auto vol broers, en een dorpsgericht dat meer vragen opriep dan antwoorden gaf."

Jan Pouw: *Een kind tussen water, verwarring en verbondenheid*

Zondagochtend op het water: kerkgang per boot

Jan heeft, gezien zijn geboortedatum, niet zoveel herinneringen aan de dagen rond de bevrijding. Hij heeft nog wel voor ogen dat de Horn- en Kuijerpolder onderwater stond. De machinist van het poldergemaal, Frans van der Meer, meerde toen op zondagmorgen zijn boot met daarin het voltallige gezin aan de kade bij de katholieke kerk om naar de mis te gaan. Jan kon dat zien vanuit het brugwachtershuis, omdat zijn vader net voor het einde van de oorlog de te oud geworden brugwachter Stobbelaar had opgevolgd.

Jan Pouw

Reevaart met zicht op de laadsteiger (1950)

Van groentetuin tot verlies: de impact van de inundatie

Jans vader kon zijn geluk niet op, want zijn vorige domicilie, de helft van een dubbel dijkhuisje dat aan het begin van de Reeweg stond, had last van de inundatie. Het ergste was dat na de hongerwinter de broodnodige

opbrengst van zijn vaders' groentetuin aan de Torenweg, net als die van anderen in het hele dorp en de Horstermeer, door de inundatie totaal verloren was gegaan.

Een rit naar Drenthe: broers ophalen in een volle melkauto

Maar eigenlijk is Jan het meest bijgebleven dat hij in de melkventauto van Jaap Wiegmans mee mocht rijden naar Drenthe. Jaap ging in Coevorden de vijf oudere broers en zussen van Jan ophalen, want die waren daar vanaf 1942 bij de familie van zijn moeder ondergebracht. Op de terugweg zat hij totaal ingeklemd in de overvolle auto!

Het dorpsgericht: kaalscheren en kinderen vol verwarring

Van het dorpsgericht dat na de bevrijding op en nabij de steiger van rederij Vecht en Zaan plaatsvond, tegenover het oude gemeentehuis aan de Voorstraat, staat hem bij dat hij er niets van begreep. Hij zag hoe - vanuit het bovenraam waar hij sliep - dat de zussen van het jongetje waarmee hij vaak speelde, onder luid gejoel de vernedering van het kaalscheren ondergingen. Dit voorval belicht een mindere kant van de bevrijding.

Geboren aan de Reeweg

Jan Pouw, geboren op 5 oktober 1940 in een dijkhuisje aan de Reeweg, heeft geen heldere herinneringen aan de bevrijding. Maar hij weet één ding zeker: ***"Sommige dingen snap je pas later. Maar de bevrijding moeten we blijven vieren."***

Vijftien mensen in één huis. En niemand mocht weten wie er écht woonden

Claudette Baar

"In flitsen van geur, kou en korstjes komt de oorlog terug — niet als verhaal, maar als kindertijd waarin stilte, schaarste en saamhorigheid elkaar afwisselden."

Bep Kalter: Een jeugd vol flitsen, voedselstrijd en vindingrijkheid

Flitsen van een Vierjarige

Bij het binnenvallen van de Duitse troepen op 10 mei 1940, was Bep Kalter vier jaar. De herinneringen die zij heeft, noemt zij dan ook 'flitsen', omdat zij nog zo klein was.

Gezin Kalter aan het begin van de oorlog, Bep staat rechts op de foto.

Vijftien monden en een korstje

Zij woonde met haar ouders, broers en zussen op de Overmeerseweg 75 naast de familie Tinholt. Het gezin bestond indertijd uit acht personen, maar gedurende de oorlogsjaren dijde het uit met familieleden en vooral onderduikers. Over deze laatsten werd door de kinderen naar buiten toe met geen woord gerept. In totaal telde de 'familie' vijftien personen, die allen te eten moesten hebben. Onder de onderduikers was ook een baby, die kreeg een boterham zonder korstjes, het was een gevecht onder de kinderen wie het korstje op mocht eten. Het organiseren van voedsel voor zo'n grote groep mensen nam veel tijd in beslag, zeker de laatste oorlogsjaren.

Sperziebonen, aardappelmeel en roggebrood: Vele monden om te voeden

Door de grootte van het gezin en de vele onderduikers nam het organiseren van voedsel een groot deel van de dagelijkse bezigheden in beslag. Vader Kalter was daar een meester in. Hij had een akkertje in Overmeer waar hij sperziebonen kweekte. De jongens moesten ze plukken en de meisjes haren, waarna ze geweekt werden. Verder kocht hij witte kool om er zuurkool van te maken, deze ging in grote potten. Uit Noord-Holland liet hij een paar mud aardappels naar hun huis komen. Deze dienden niet alleen om te koken, van een deel maakte hij aardappelmeel. Hoe ging dat in zijn werk? Hij raspde de aardappels, waste en droogde het geraspte in een teil. Na het drogen lag op de bodem aardappelmeel waarvan pap gemaakt werd. Een broer van Beps vader woonde in Twente. Hij stuurde roggebrood naar het gezin van zijn broer, dat helaas niet altijd aankwam. Terwijl er juist zo naar uitgekeken werd.

Logeren bij de boerderij: dromen van room

Bep en haar oudere zus, Rietje, logeerden ook wel bij de familie Brouwer op de boerderij. Deze lag achter de Wetering bij het huis van de Kalters voorbij de 2^e polder, waar nu de Blijkplas is. Van de logeerpartijen herinnert Bep zich dat Trees Benschop er werkte. Trees maakte boter, een lekkernij in tijden van schaarste.

Van haar leerde zij een liedje:

***Ik zag vannacht een hondenwagen
Vrolijk rijden in mijn droom
En de weg was van tulband
En de plasjes waren van room.***

Het liedje laat zien hoe men, zeker tegen het einde van de oorlog, droomde van lekkere dingen.

Sandalen van autoband en zeep voor de school

Beps vader was erg handig, dit kwam ook tot uiting in de manier waarop hij zijn kinderen van schoeisel voorzag. Van hout en oude autobanden maakte hij sandalen, want ondanks de oorlog en de honger groeiden de kinderen uit kleren en schoenen.

Ook herinnert ze zich dat hij een hele grote voorraad Sunlightzeep had gekocht voor de Warinschool, zodat de kinderen zich konden wassen. Volgens Bep moeten er nog steeds ergens stukken Sunlight zijn.

De evacuatie naar Wognum

De oudste herinnering van Bep betreft de evacuatie naar Wognum. Wat gebeurde er? Ter verdediging van de Waterlinie was de 12^e mei bepaald dat het gebied waarbinnen Nederhorst den Berg viel, onder water gezet moest worden. De sluizen zouden worden opengezet en de dijken doorgestoken, dit betekende dat de bevolking en het vee elders ondergebracht moesten worden. Overal werden auto's vandaan gehaald om de mensen weg te brengen naar Crailo, vanwaar treinen de evacuees naar hun bestemming moesten brengen. Bep vertelde dat zij met hun gezin naar Wognum gingen. Zij werden daar ondergebracht bij de familie Zaal.

Tijdens het eten schopten de jongens van het gastgezin onder tafel tegen de benen van de meisjes. Dat vond Bep heel gemeen. Hun verblijf daar was van korte duur.

De 15^e mei begon men met het dichten van de gaten in de dijken en het hervatten van de bemaling. Langzaam keerden de bewoners weer terug naar Nederhorst den Berg. Alles stond nog onderwater weet Bep te vertellen. Zij ziet nog voor zich hoe haar broer

Henk in de notenboom klom om te zien tot hoe ver het water reikte.

School, kou en schaatsen: het leven rond de Warinschool

Gezin Kalter met tante Dien 1951

Daar haar vader hoofd was van de Warinschool speelde een groot deel van het dagelijks leven van het gezin zich rond de school af. De halve familie was er regelmatig te vinden, waar ze al dan niet les kregen. Voor Beps gevoel hadden ze elke dag les. Haar tante Dien was ook een van de onderwijzeressen. Er werd veel gezongen en gehandwerkt. Vanwege de kou was er 's winters geen les, door het gebrek aan kolen om de kachels te stoken. Een voordeel van de kou was dat door de vorst er veel geschaatst kon worden.

Razzia en vliegtuigen: oorlog komt dichtbij

Van de Duitsers merkte je niet veel, ja ze reden op motoren door het dorp, maar echt last had je niet van ze. Wel staat de razzia Bep voor de geest waarbij schoten vielen. Jongens uit het dorp vluchtten de polders in, in de hoop daar veilig te zijn. Details weet ze niet, daar was ze te jong voor. De razzia vond plaats op zondag 14 januari 1945, waarbij uiteindelijk zo'n 25 mannen werden opgepakt en er drie doden vielen.

Liedjes van verzet en verlangen

Van de oorlogsvoering weet ze nog dat er een V1 in 's Graveland terecht kwam, een enorme harde klap die tot in de Berg te horen was. Ook van het brandende vliegtuig dat aan de rand van de Horstermeer neerstortte, hoort ze nog het jankende geluid.

Van de oorlogsliedjes over verduisteren die via de radio bekend zijn geworden, kent ze nog een enkele regel. Wel kent ze nog het liedje nog uit haar hoofd dat de kinderen zongen:

***Een Engelse torpedojager
Voer langs de Duitse kust
Hij wou de Führer vragen
Of hij nog zure bommen lust.
In de heldere maneschijn
Bombarderen ze Berlijn
En dat vonden de Hollanders fijn***

De bevrijding: water, geruchten en een notenboom

Achter wasserij Vechtzicht was de dijk in april '45 weer doorgestoken. Deze keer geen evacuatie van bewoners, want de Duitsers hadden een aantal dijken rond Nederhorst den Berg laten springen. Dus weer alles onder water.

Van de bevrijding zelf herinnert Bep zich niet zo heel veel: er was 's avonds veel lawaai op straat er werd gezongen en veel gepraat. Zij en haar zus Riet lagen al in bed. De jongens, haar broers, gingen de volgende dag naar de Loodijk. Het gerucht ging dat daar de Canadezen langs zouden komen.

Herstel van de Horndijk met op de achtergrond de huizen aan de Overmeerseweg (1945)

Spannende dagen voor en na de bevrijding

Gerard Baar

Een dorp onder water, een familie in actie, en de hoop die uit de lucht kwam vallen

Toen het water kwam

“De bevrijding kwam niet met fanfare, maar met dynamiet, duisternis en dijken die het begaven. Terwijl elders gejuicht werd, vocht Nederhorst den Berg tegen het water – en tegen de wanhoop.”

Rustoord en de reuzen van Overmeer

Als u vanaf de sluis ‘het Hemeltje’ afslaat naar Overmeer nadert u langzaam of vlug - naar gelang uw vervoermiddel- vier hele hoge, dikke Canadese populieren. Net voorbij die reuzen lag beneden aan de dijk een boerderij met een kleine koeienstal, een kalverschuurtje en wat optrekjes voor de varkens en de kippen. Op de muur van de kopgevel was met grote letters *RUSTOORD* geschilderd. Het gedoetje, dat vlak bij het boezemkanaal van de Horstermeer stond, heeft jaren geleden plaatsgemaakt voor twee grote huizen. De bijzondere populieren zijn blijven staan, zodat ze al meer dan honderdtwintig jaar onderdeel uitmaken van de inmiddels sterk veranderde Overmeerse skyline.

De fietser laat zien dat de populieren echt groot zijn. 80 jaar terug was de dijkweg nog ongeplaveid.

De Canadese bevrijders – een glimp van hoop

De Canadese bevrijders hebben hun naamgenoten nooit gezien. Ze konden gelukkig dankzij twee kort voor de oorlog aangelegde provinciale wegen (de Gooilandseweg en de Vreelandseweg) ongehinderd door het inmiddels geïnundeerde gebied naar Amsterdam oprukken. Bijna niemand wist wanneer precies, zodat er maar een paar dorpelingen naar die colonne militaire voertuigen heeft kunnen zwaaien. Breed lachende soldaten zwaaiden enthousiast terug terwijl ze ondertussen zelfs sigaretten en chocolade naar hun verwelkomers wierpen. Als ze misgooiden kon de traktatie zo maar in het water terechtkomen. Want rond de bevrijding hadden een aantal Duitsers uit wraakzucht de polders die deel uitmaakten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, met uiteindelijk grof geweld, onder water gezet. Er kon zodoende voorlopig niet gezaaid of geplant worden. De behoefte aan voedsel was enorm want iedereen moest na die verschrikkelijke hongerwinter toch weer op krachten zien te komen. Ga daar maar eens aanstaan terwijl het voedsel is opgebruikt en de toegangswegen opgeblazen zijn. Daarnaast had het dorp na Dolle Dinsdag de hele winter ongeveer 150 Arnhemse evacuees en een fiks aantal onderduikers opgevangen. Daarnaast zochten na de inundatie veel Horstermeeders hun heil bij dorpelingen die droog zaten.

Hoe begon die zwarte bladzijde in de Bergse geschiedenis?

De zwarte bladzijde – de inundatie

De inundatie begon met het openen van de Ballastsluis en het opblazen van een inundatieduiker bij de Reevaart, waardoor het water vrijelijk de Blijkpolder in kon lopen. De bedoeling was om de Blijkpolder net zolang vol te laten stromen tot het water over de dijk van de Horstermeer ging lopen. Deze opgeblazen duiker lag aan de Overmeerseweg ongeveer tegenover het laatste huis van de Slotlaan, gerekend vanaf het hek van het kasteel. De ondergrondse had het openen even kunnen saboteren door de kabels waarmee de balken uit de duiker gehesen konden worden weg te nemen. Het verzet bleek tevergeefs, want de Duitsers hadden die sabotage ontdekt. Ze verloren hun geduld en namen daarom rigoreuzere maatregelen om wat hun voor ogen stond alsnog zo snel mogelijk te bereiken. In de nacht van 23 april 1945 had de bezetter met behulp van dynamiet geprobeerd een groot gat in beide dijken van het boezemkanaal van de Horstermeer te blazen.

Het gat aan de zuidkant van het boezemkanaal. Op de achtergrond is even na de brug Rustoord in beeld

Tegelijkertijd forceerden ze met behulp van die 15^e-eeuwse uitvinding een groot gat in de Vechtdijk aan de zuidkant van de Horn-en Kuijerpolder, even voorbij de toenmalige wasserij Vechtzicht aan het eind van de Slotlaan.

Uit de eerste hand

Zoals u in het begin hebt kunnen lezen en nu natuurlijk nog kunt zien, speelde het volgende relaas zich niet ver van het eerdergenoemde *Rustoord* af, waarvan mijn opa Elias van Benschop de eigenaar was. In die bewuste nacht hield zijn zoon Jan in het pikkedonker de wacht bij het vee. Dat graasde op de paar bunder land die zijn vader pachtte van hoepelbuigerbaas Molenkamp. Die kampen liepen door tot vlak aan de dijk van het boezemkanaal van de Horstermeerpolder. Veediefstal kwam in de laatste maanden van de oorlog aan de lopende band voor.

Een paar dagen later.....

Ooggetuige – Jan van Benschop

Jan had zich daar volgens het toen geldende gezag helemaal niet op mogen houden. Tijdens 'Sperrstunde' was dat ten strengste verboden, maar nood breekt wetten. Rond drie uur 's-nachts hoorde hij aan de Overmeerse kant van het boezemkanaal opgewonden Duitse stemmen. De soldaten waren druk bezig met het leggen van springstof. Even later klonk er een doffe knal, waarop kort daarna een hevige Duitse vloekpartij volgde. Het was de opgeroepen springstofexpert niet gelukt, ondanks zijn kennis, een gat in de dijk te krijgen. Achteraf bleek de zeer vette klei de boosdoener. Al

delibererend en waarschijnlijk gesticulerend (het was te donker om dat te kunnen zien) liepen de verantwoordelijke mannen langs het gemaal van de Horstermeer naar de zuidkant van het boezemkanaal. Na wat gerommel volgde er een veel hardere knal, waarna Jan kon horen dat het nu wel gelukt was. Want door een gat, naar later bleek van zeker wel 20 meter breed, stortte het water zich met oorverdovend geraas de Prutpolder (Meeruiterdijkse-polder) in.

Familie in actie – koeien, paarden en stormlampen

Jan rende zo snel hij kon terug naar huis waar de aanwezige gezinsleden inmiddels allemaal wakker waren geworden. Even gauw het elektrische licht aandoen was er niet bij. Alle buitengebieden van Nederhorst den Berg waren nog verstoken van elektrisch licht. De olielamp in de woonkamer kreeg een van de dochters als eerste aan de praat. Verder was er weinig tijd voor overleg. Met een paar in de stal aangestoken stormlampen in de hand liepen ze het weiland in om de koeien in veiligheid te brengen. Inmiddels waren de Duitsers verdwenen. Hun op bevel van hogerhand uitgevoerde taak zat erop. De koeien lieten zich gewillig naar het erf drijven, maar met de drie werkpaarden was het andere koek. Uit angst deden ze wat alle paarden schijnen te doen: tegen de stroom inzwemmen! Zelfs Stien, een kordate jonge vrouw, sjoerde flink mee in de bagger om de beesten naar veiliger oorden te krijgen (in dit geval de Vechtdijk). Nadat dat uiteindelijk gelukt was sleepte de familie nog een bij de Prutmolen gestalde wagen met poot aardappelen handmatig naar *Rustoord*. Daarna kon iedereen, voor zover dat lukte, nog een poosje gaan slapen.

Een dag gewonnen

Een welkome nieuwe dag, ondanks de ellende. Dankzij het niet gelukte gat in de dijk aan de kant van Overmeer, lachte het geluk de Horstermeesters voor heel even toe. Want het duurde door die misser nog een dikke dag voordat de Prutpolderdijk het begaf. De Horstermeesterse boeren kregen zodoende wat meer tijd om hun vee in veiligheid te brengen. De tuinders begonnen intussen te redden wat er zoal nog te redden viel. Elias van Benschop kon zijn paarden gelukkig bij een boer op de Kleizuwe stallen. De koeien kwamen als overwinnaars uit de strijd. Zij kregen een leven als God in Frankrijk. De beesten begraasden vanaf die dag alle dijken en waren niet uit Vreeland weg te slaan. Ze kregen daar schillen en ander afval van deze en gene, zodat ze iedere dag naar hun weldoeners liepen.

Slapen op zolder, melken op dijken

De zonen Ko en Jan, die ternauwernood aan de januari-razzia waren ontsnapt, gingen met de fiets de koeien melken op de plek waar ze die maar konden vinden. Daarna fietsten ze terug naar het dorp, want ze sliepen bij mijn ouders op de zolder. Hun jongste zussen brachten de nacht door op het toneel van de dames Bornhijm (Hotel-café-restaurant Den Berg), terwijl mijn opa en oma keurig een hotelkamer ter beschikking hadden gekregen van de uitbaatsters.

Vliegtuigen brachten hoop

Vanaf het tijdstip waarop voor Nederhorst den Berg een maandenlang durende periode vol kommer en kwel aanbrak, kwamen er af en toe vliegtuigen over. Die wierpen boekjes af waarin stond dat de bevrijding niet lang meer op zich zou laten wachten. Naar dat moment zag iedereen reikhalzend uit, want de nood was hoog. Nederhorst den Berg was vanwege haar ligging in de Nieuwe Hollandse

Waterlinie het slachtoffer van onze in het eigen zwaard gevallen landsverdediging. Het lag ineens totaal geïsoleerd. De uiteindelijke bevrijding bracht de getroffen samenleving niet gelijk de oplossing voor de ontstane problemen. Er kon daarna in ieder geval vrijelijk van alles aangepakt worden. Maar ondanks alle ellende moest er eerst even gefeest worden. Ik heb uit de eerste hand dat er in de zaal van de dames Bornhijm een accordeonist speelde, zodat iedereen ging dansen, zelfs op straat. Er zal best spontaan polonaise gelopen zijn, ondanks de niet zo beste conditie van de feestgangers. Het was te begrijpen dat de zorg van alledag alweer gauw de overhand nam.

Whisky en vrede – Ko's ontmoeting

Ko hield naast het melken ook de groentetuin van *Rustoord* bij, maar daarvan viel van het ene op het andere moment niets meer te redden. Een paar dagen na de bevrijding moest hij van zijn vader iets bij zijn Baambrugse familie gaan doen of er iets brengen. Ko stapte welgemoed op de fiets. In Loenersloot hield een voorbijrijdende Canadese truck hem even verderop staande. Hij stapte op aangeven van de mannen van zijn fiets en kreeg zomaar whisky uit de fles aangeboden. Ko had dat spul nog nooit van zijn leven gedronken en nam er een klein slokje van. De fles ging, gepaard met het vredesteken, als een vredespijp rond van

In het voorjaar van 1943 zit ik hier op Rustoord bij mijn moeder op school. Het was rond de tijd dat de Wellington HE 697 in de boomgaard neerstortte.

mond tot mond bij de hele truckbemanning. Verder fêteerden ze hem rijkelijk op pakjes sigaretten. Al lachend besloot hij zijn verhaal met de woorden dat de terugtocht naar Nederhorst den Berg hem niet zwaar gevallen was. Bovendien kon hij thuis niet meer stuk, want bijna iedereen rookte toen nog als een schoorsteen.

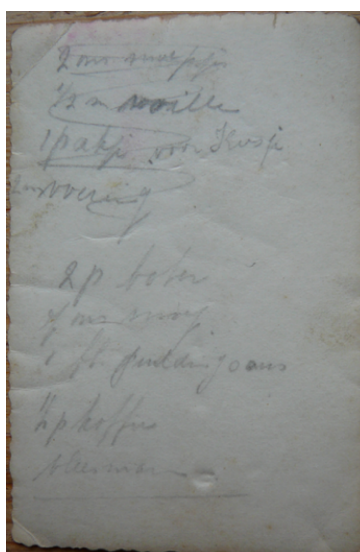

Het leed is geleden. Een statiefoto van Elias van Benschop met zijn vrouw Marie. De oorlogsjaren zijn voorbij. Op de achtergrond staat de sjees waarmee ze naar de kerk zullen gaan.

Tot slot - Een kind van oorlog

Ik ben op 1 november 1942 geboren op de dag dat Rommel in Noord- Afrika de slag bij El-Alamein verloor. Het was het eerst omslagpunt in een verschrikkelijke oorlog die nog bijna drie jaar zou duren. Mijn enige herinnering aan die niet-aflatende strijd is het zware, nachtelijk geronk van squadrons bommenwerpers die vroeg in de nacht naar het zuidoosten en oosten vlogen om het Ruhrgebied te bestoken. Tegen het kriecken

van de dag hoorde je het geluid dan opnieuw aanzwellen. Jaren later kwam het weer boven.

Op de achterkant van de foto staat o.a. 2p boter, 1/2 p koffie, vleeswaren....

Het leven gaat door...

Inundatie Horstermeerpolder – april 1945

Coen Meerbeek

"Toen het water kwam, was het niet de natuur die overstroomde, maar de hoop op een vroege bevrijding — en toch, in het duister, staken gewone mannen hun handen uit tegen de stroom van de oorlog."

Water als Wapen: Duitse Inundatiebesluit

Omstreeks half April 1945 besloten de Duitsers het poldergebied ten oosten van de Vecht te inunderen. In 't district Kortenhoef betrof dit het tuinbouwcentrum de Horstermeerpolder en verder de Blijkpolder, de Spiegelpolder, de Stichte-Ankeveense polder, de Hollands-Ankeveense polder en de Heintjesrak-en Broekerpolder.

Op 15 April openden de Duitsers de sluisdeuren bij de Ballastmaatschappij, waardoor 't water uit de Vecht de Spiegelpolder binnenstroomde, de duikers tussen de Vecht en de Stichts-Ankeveense polder en 't verlast tussen de Vecht en de Blijkpolder. Door deze maatregel zouden binnen enkele dagen de bovengenoemde polders zijn ondergelopen.

Sabotage in het Donker: De B.S. komt in actie

Gezien de gunstige radioberichten, gezien ook de belangrijkheid van de Horstermeerpolder voor de voedselvoorziening, gaf de Commandant der B.S., district Kortenhoef, opdracht de inundatie ongedaan te maken. Voor dit doel werden de stoottroepen van Nederhorst den

Berg en Ankeveen ingezet. De operatie stond onder leiding van den Commandant van Nederhorst den Berg.

De B.S'ers waren bewapend met stenguns en karabijnen. Medewerking werd verkregen van een grote groep burgers, die de zware balken in het verlaat zouden laten zakken.

Sluisdeuren, Balken en Moed: De Nachtelijke Operatie

Laat in de avond van dinsdag 17 april trokken de B.S'ers er op uit om de toegangswegen in

en om Nederhorst den Berg af te zetten. Zij hadden o.a. tot taak eventueel doortrekkende Duitse nachtpatrouilles onschadelijk te maken.

De sluisdeuren bij de Ballastmaatschappij waren spoedig gesloten.

Verraad en Vertraging: Duitse Tegenstand op de Vecht

Het dichten van het verlaat bij de Blijkpolder ondervond enige vertraging door een met Duitsers bemand schip, dat door de Vecht voer in de richting van Hilversum. Toen het bevel gegeven werd aan te pakken traden tientallen mannen vanuit het duister tevoorschijn. Met men en macht werden de balken aangesleept en in 't kolkende water neergelaten.

Dit zware karwei verliep betrekkelijk voorspoedig. Na het sluiten van de duikers, die toegang gaven tot de Stichtse-Ankeveense polder was de opdracht vervuld. De wachten werden ingetrokken. In 't duister van de nacht vertrokken de mannen naar huis. Geen enkele Duitser had zich laten zien.

Spanning stijgt: Radioberichten en Hoop op Bevrijding

Nog zelden in de bezettingstijd werden de komende dag de radioberichten met zulk een spanning tegemoet gezien. Zouden de Canadezen snel doorstoten naar 't Gooi? Zou het verantwoord zijn de Moffen te weerstaan tot de bevrijders hulp kwamen bieden?

Helaas, de berichten werden niet gunstig. Er scheen een stilstand te zijn ingetreden in de operaties. De sabotage werd spoedig ontdekt.

Spanning stijgt: Radioberichten en Hoop op Bevrijding

Het bestuur van de Horstermeerpolder vreesde represailles, o.a., het opblazen van het gemaal. Men zag liever de polder volstromen met behoud van het gemaal dan het risico van een wanhopig en bloedig verzet met de kans om toch nog onder water te komen en 't gemaal kwijt te zijn. Bovendien waren er in huize "Swaenwijk" in de nabijheid van het dorp een troep verse, fanatieke S.S.-mannen ondergebracht, die beter bewapend waren dan onze B.S.

Wijsheid in Wachten: De Laatste Weken tot Vrede

In overleg met de Districtscommandant werd besloten geen verdere actie meer te ondernemen. Dit bleek een wijs besluit te zijn. Het duurde nog bijna drie weken eer de strijd beëindigd was. De lang met spanning verwachte deelname aan de oorlog werd overbodig door de capitulatie.

Nederhorst den Berg Bunker Map

Coen Meerbeek

"Wat ooit verborgen lag in het landschap, ligt nu open voor wie wil herinneren — want zelfs beton kan spreken als we bereid zijn te luisteren."

Vergeten Sporen in het Landschap

Veel van wat er tijdens de Tweede Wereldoorlog in onze omgeving heeft afgespeeld is niet meer zichtbaar.

Herbouw en Verlies van Herinnering

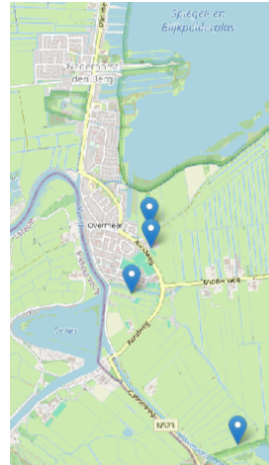
Al vrij snel na de oorlog werd besloten om samen dit land zo snel als we konden te herbouwen. Zonder mij in de schoenen te willen plaatsen van de mensen die dit voor onze latere generaties gedaan hebben kunnen wij wel de aanname doen dat er ook zaken zijn weggehaald die ons nu tot dienst zouden kunnen zijn door ons te wijzen op hetgeen er gebeurd is. Opdat wij niet vergeten.

De Bunkers: Stilstaande Getuigen

Er zijn echter een aantal landschap bepalende gebouwen overgebleven waar het in het sommige gevallen of te duur of te lastig was om weg te halen en dat waren de bunkers. Sommige heel zichtbaar omdat we er dagelijks langsrijden en anderen verstopt achter bebouwing of natuur.

Een Kaart voor Herinnering: De Bunker Map

Om inwoners van Nederhorst den Berg en geïnteresseerden de mogelijkheid te geven deze bunker plekken alsnog te bezoeken hebben wij een interactieve kaart ontwikkeld die wij zullen voorzien van de locaties van de bunkers inclusief foto's. Zo kunt u deze plekken achter uw computer of smartphone bezoeken en uiteraard ook buitenshuis. Als

dit een succes blijkt kunnen we de kaart uitbreiden met andere herkenningspunten uit de oorlog.

Bezoek en Bijdrage: Uw Rol in het Verhaal

U kunt de bunkermap bezoeken via <https://www.historischekring.nl/werinon-bunker-map/index.html> of door onderstaande QR-code te scannen. Verbeteringen of andere herkenningspunten kunt u aandragen via redactie@historischekring.nl.

Nederhorst den Berg tijdens de oorlog (1940-1945)

Coen Meerbeek

"Tachtig jaar na de bevrijding klinkt de stem van ons Vechtdorp nog altijd door — niet in schreeuwende monumenten, maar in stille herinneringen die we blijven doorgeven."

Een Heruitgave met Geschiedenis

We kunnen eigenlijk wel zeggen; natuurlijk is dit niet de eerste uitgave van de Historische Kring Nederhorst den Berg over de Tweede Wereldoorlog. Ongeveer 40 jaar geleden gaf de Historische Kring het boekje "Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945" uit.

oorlogstijd en de impact van de oorlog op de inwoners van ons Vechtdorp. Het boekje is onverminderd relevant gebleven en daarom willen we u er graag op wijzen dat dit boekje nog steeds te lezen is.

De Stem van Toen: Burgemeester Van Harinxma

Oud-burgemeester van Harinxma thoe Slooten schreef in zijn openingswoord; "Over luttele jaren zal het een halve eeuw geleden zijn dat Nederland werd

betrokken in de strijd van de grootmachten om de hegemonie in Europa." en dit jaar hebben we 80 jaar bevrijding gevierd.

Lezen, Herdenken, Doorvertellen

U kunt het boekje digitaal bekijken en doorlezen op onze site via <https://www.hkndb.nl/piwigo/PDFs/Nederhorst%20tijdens%201940-1945.pdf> of gebruik de onderstaande QR-code. Ook zijn er nog enkele uitgaven te vinden in onze werkruimte om door te nemen. Onze werkruimte in het Sociaal Cultureel Centrum op de Blijklaan 1 is wekelijks te bezoeken op donderdagavond vanaf 19.30 uur.

Tijd Verstrikt, Herinnering Blijft

Ook toen dit boekje geschreven werd waren er al velen die hun ervaringen niet meer met ons konden delen en dat aantal wordt alleen maar minder.

Twee Verhalen, Eén Dorp

Waar deze uitgave van de Werinon zich vooral bezighoudt met alles net voor, op en na de bevrijding beschrijft het genoemde boekje van 40 jaar geleden de gehele

BOMBARDEMENT DINSDAG 8 JULI 1940 OP DE OVERNES(OOST VAN DE HINDERDAM)

Henrik Land

"Op een zomerse dinsdag in 1940 viel de stilte over de Vecht uiteen — en in het zand van de Overnes bleef een herinnering achter die pas decennia later begon te spreken."

Kaart 1949, daarop voor het eerst zichtbaar het zandgat met water in de Nes (hierna Overnes) net ten oosten van de Hinderdam (onder en rechts van het midden op de kaart).¹⁸

Een vergeten aanval: het begin van het onderzoek

Mijn onderzoek naar het bombardement van dinsdag 8 juli 1940 op de Overnes begon met het aantreffen van 2 ooggetuigenverslagen, te weten van de heer Van Ee en mevrouw Van Mer.¹⁹

Deze ooggetuigenverslagen gaven aanwijzingen voor een bombardement dat heeft plaatsgevonden tegenover een boerderij De Riethoeve, waar een baggermolen van Ballast (Nedam) een weiland aan het wegzuigen was voor

zandwinning. Daar staat in het stukje van de heer Van Ee 'Overnes' bijgeschreven wat een goede naam lijkt voor dit stukje grond. Een Nes is driehoekig stukje land ontstaan door een afgesneden meanderende bocht in een rivier. Ervan uitgaande dat zowel de heer Van Ee als mevrouw Van Mer dezelfde situatie beschrijven is er nog een locatie bekend: de baggermolen lag 'schuin tegenover de Bierhut'.

Kranten en kaarten: bevestiging van de aanval

Via een krantenbericht uit De Tijd²⁰ werd het verhaal nog wat duidelijker. Deze uitgave bevestigde in het voorbijgaan de dag van de aanval: maandag en dus de 8^e juli 1940. Daarnaast lijkt bevestigd dat er zandwinning plaats vond op de bombardements-locatie.

Mevrouw Van Mer:

"Schuin tegenover de Bierhut lag een zandzuiger. Een vliegtuig deed een aanval op dat schip. Ik zag de bemanning in paniek vluchten. Nadien lag er altijd een sleepboot onder stoom bij het schip, ook werd er na die tijd niet meer aan boord overnacht".

¹⁸ Bron: TOPOTIJDSREIS

¹⁹ Bron: uit het in 1986 uitgegeven boekje 'Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945' (blz. 32 & 33)

²⁰ Bron: Delpher, DE TIJD, 9 juli 1940

De Riethoeve²¹ en de Bierhut²² opsporen was de volgende stap. Dat bleek simpel; beiden lagen aan de zuidoost- en oostoever van de oude Vecht. Dat leidde tot de bijgesloten uitwerking op GOOGLE EARTH: tegenover de Riethoeve, de boerderij net zuidoost van de Overnes, en schuin tegenover de Bierhut (tegenwoordig restaurant Thai Faa Faet), oost van de Overnes.

H.J. van Ee:

"Ik woonde in 1940 bij mijn ouders op de boerderij 'De Riethoeve'. Tegenover ons was de Ballast bezig met een zandzuiger een weiland weg te zuigen. *Overnes*

Uit de richting Schiphol zagen we een vliegtuig naderen dat kennelijk in moeilijkheden verkeerde. Er werd op geschoten en onophoudelijk ontploften er granaten om dat vliegtuig. Plotseling kwamen er enige bommen los van het toestel en die vielen dichtbij de zandzuiger. Eén van de opvarenden sprong overboord maar werd nog geraakt door een granaatscherf. Ook drong er nog een scherf door één van de blinden voor het raam van ons huis".

De richtingen die in de ooggetuigenverslagen van Van Ee en Van Mer genoemd worden lijken verdere bevestiging van de precieze locatie van het bombardement aan te geven: 'men was blijkbaar begonnen de Overnes van zand te ontdoen.' De toegang tot de Overnes werd de opening in de zuidoostelijke dijk.

Luchtfoto's en zandwinning: sporen in het verleden

De bevestiging van deze werkzaamheden was moeilijker. Na lang zoeken kwam ik een

luchtfoto tegen waarop de Overnes als laatste nog een 'gaaf' weiland was, aangeduid als genomen in 1937. —Net zuid van de Overnes de aankomende sluis waarachter men ook een zandwinningsproject zal starten; hieruit ontstaan de Spiegelplas en de Blijkpolderplas. De eerste luchtfoto die ik kon vinden met een verdwenen Overnes was een RAF-foto gedateerd op 26 maart 1944²³. De Overnes moet dus tussen 1937 en begin 1944 leeg gebaggerd zijn.

Om het verhaal rond te krijgen moeten er dus in juli 1940 baggerwerkzaamheden hebben plaatsgevonden, immers dat lijkt de eerste conclusie uit alle gegevens. Verder zoeken in oude kranten bracht het volgende bijzondere verhaal.

HET BOMBARDEMENT De aanval zelf: noodafworp? of doelbewuste actie?

Oppervlakkig gezien gaven de bombardementsgegevens die we tot nu toe hadden te kennen dat er mogelijk sprake was van een 'noodafworp'. Als een Britse bommenwerper, de krantenberichten lezend, dusdanig achternagezet werd door Duits luchtafweer (FLAK = Flieger Abwehr Kanone) en/of door een of meer Duitse jagers dan wilde zo'n bommenwerper zo snel mogelijk af van zijn gevaarlijke bommenlast. Dat wordt een 'noodafworp' genoemd: de bommenwerper werd daardoor lichter, verbeterde zijn snelheid en vliegeigenschappen en was een ontploffingsbron kwijt. Was het op de bewust 8^e juli een bedoeld bombardement? of toch een noodafworp?

²¹ Bron:

<https://www.natura2000.nl/sites/default/files/docum>

enten/gebieden/095/N2K_095_00_Oostelijke%20Vec
htklassen%202015.pdf

²² Bron: <https://www.thaifaafaet.com/>

²³ Bron: Dotkadata

RAF en operatie Seelöwe: een bredere context

Het zoeken in de Britse archieven levert het volgende resultaat op:

'In 1940 richtte Bomber Command zich op twee hoofddoelen. Allereerst waren de kanalen in West-Europa belangrijk, omdat hierlangs de binnenschepen voeren die door Duitsland waren gevorderd voor een mogelijke invasie van Groot-Brittannië.

Nadat deze schepen hun bestemming in de Kanaalhavens hadden bereikt, werden ze daar een tweede doelwit, terwijl ze lagen te wachten op hun rol in operatie 'Sealion', Hitlers geplande invasie van Groot-Brittannië.

De kanalen vormden een enorm en uitdagend doelwit, met duizenden kilometers aan waterwegen verspreid over West-Europa. Toch slaagde Bomber Command erin het Dortmund/Ems-kanaal zo effectief te blokkeren dat vrijwel het hele waterwegsysteem van West-Europa een week lang werd lamgelegd. Helaas was deze verstoring van korte duur, want de schade werd binnen enkele dagen hersteld.

De binnenschepen in de Kanaalhavens waren daarentegen veel kwetsbaarder. Ze waren eenvoudig te lokaliseren en, eenmaal geraakt, vlogen ze vaak in brand. Een RAF-piloot beschreef de enorme vuren die ontstonden door de bombardementen als vergelijkbaar met de beroemde Blackpool illuminations van vóór de oorlog. Op sommige nachten waren de branden zelfs zichtbaar vanaf de zuidkust van Groot-Brittannië.

De successen van Bomber Command zijn des te opmerkelijker gezien het materieel waarmee gevlogen werd. De RAF beschikte uitsluitend over tweemotorige bommenwerpers, oorspronkelijk ontworpen voor dagoperaties: de Wellington, Hampden en Whitley. Deze toestellen waren al bijna verouderd en pas met de komst van viermotorige bommenwerpers kon er echt grote schade worden toegebracht aan

*Duitsland. Toch speelde Bomber Command in de zomer van 1940 een bijzonder succesvolle en cruciale rol in de verdediging van Groot-Brittannië.'*²⁴

Dit bevestigt dat we hier zeer waarschijnlijk toch met een opzettelijke actie van doen hebben. In de Groot-Brittannië was men duidelijk op de hoogte van de gevaren die binnenvaartschepen hadden die naar de Engelse Kanaalhavens werden overgebracht om daar verbouwd te worden. Hitler wilde immers met het Duitse leger via operatie Seelöwe 'nach England fahren'. Dat maakte vooral clusters van (binnenvaart)schepen tot een priority target. In een grotere context wordt dit alleen maar duidelijker, zie de navolgende krantenberichten: het is niet 'the odd one out' maar het patroon dat dit bevestigt.²⁵ Vele clusters met schepen zouden nog volgen.

Details uit het logboek: tijd, hoogte en doelwitten

Hieronder staat dat men vanaf een hoogte van 4000 ft bombardeerde, er waren 30 bakken/schepen gezien in 'canal Weesp 7 miles SE of Amsterdam' en dat er '2 hits in separate barges seen'. Met andere woorden men bombardeerde vanaf ongeveer 1225 meter hoogte en had 30 schepen gezien in kanaal (bij) Weesp, 7 mijl (een goede 10 km) zuidoost van Amsterdam en had als gevolg daarvan 2 'hits' gezien op afzonderlijke schepen. De aanval is uitgevoerd tussen 15.15 uur en 15.38 uur (= TOT => Time Over Target) en er zijn per vliegtuig 2 bommen van 250 Lbs (= 10 gedeeld door 5 vliegtuigen) en 12 bommen van 40 Lbs (= 60 gedeeld door 5 vliegtuigen).

²⁴ Bron: BOMBER COMMAND – History

²⁵ Bron: Delpher, TILBURGSE COURANT, 10 juli 1940

Een sectie uit het 110 squadron logbook (Operations Record Book ofwel ORB) FORM 540

One aircraft of this squadron took off at 0805 hours, and another at 0830 hours, (see appendix 284 for details of crews) on weather reconnaissance of Rotterdam, Ostend and Dunkirk areas. Both aircraft returned safely, the first landing at 0900 hours and the second at 1015 hours, (see appendices 286 - 288 inc. for detailed reports of operations). Six aircraft took off at 1800 hours and six at 1410 hours, (see appendix 288 for details of crews) to attack barges in ROTTERDAM and ZWOLLE areas. (See No. 2 Group Operation Order No. 11 for operational orders) Four aircraft did not bomb target owing to weather conditions. All aircraft returned safely after being attacked by 2 ME109's over ROTTERDAM and landed between 1350 and 1700 hours. (See appendices 289 to 294 inclusive for detailed reports of operations).

				Page No.
Place	Date	Time	Summary of Events	References to Appendices
WATFISHAM	8/7/40	--	One aircraft of this squadron took off at 0805 hours, and another at 0830 hours, (see appendix 284 for details of crews) on weather reconnaissance of Rotterdam, Ostend and Dunkirk areas. Both aircraft returned safely, the first landing at 0900 hours and the second at 1015 hours, (see appendices 286 - 288 inc. for detailed reports of operations). Six aircraft took off at 1800 hours and six at 1410 hours, (see appendix 288 for details of crews) to attack barges in ROTTERDAM and ZWOLLE areas. (See No. 2 Group Operation Order No. 11 for operational orders) Four aircraft did not bomb target owing to weather conditions. All aircraft returned safely after being attacked by 2 ME109's over ROTTERDAM and landed between 1350 and 1700 hours. (See appendices 289 to 294 inclusive for detailed reports of operations).	284, 286 - 288 inc, 289, No. 2 Group Op. Order No. 11, 289 - 294 inc

Hieruit blijkt eerst een weerverkeningsvlucht gemaakt te zijn door een tweetal vliegtuigen naar Rotterdam, Oostende en Duinkerken. Dit is van belang ook voor deze operatie.

DE UITVOERING VAN DE AANVAL

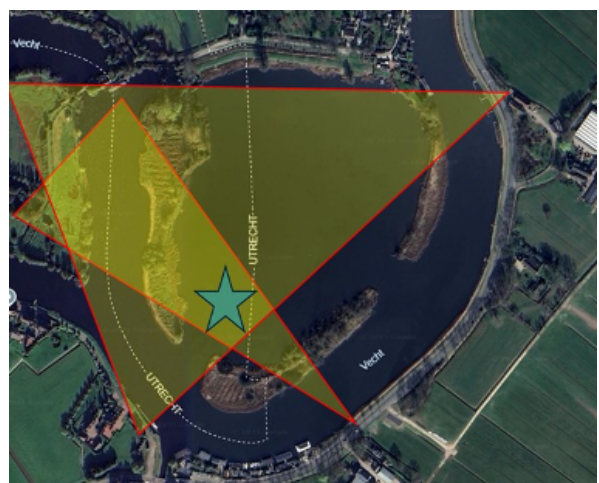
Weersverkenning en wolkendek: strategie in de lucht

Zoals we hebben kunnen lezen werd er eerst een weersverkenning gedaan. Verder kan geconcludeerd worden dat als er te weinig wolken waren men niet ging bombarderen. Zie ook de E-summary (het 1^e bijgevoegde logboek bladzijde), de operatienummers 163 en 164: deze operaties werden niet uitgevoerd vanwege 'lack of cloud cover'. Dit wordt bevestigd door de ooggetuige en de krantenartikelen. Dat lijkt vreemd, maar is het uiteraard niet. Het grote probleem voor de relatief langzame bommenwerpers waren, buiten het luchtdoelgeschut, de snellere jagers. Doordat men pas tot de aanval overging als er voldoende bewolking was, uiteraard ook niet te veel, konden de langzamere bommenwerpers indien nodig zo snel mogelijk een wolk in duiken om daar volledig onverwacht weer uit tevoorschijn te

komen. Op die manier kon men zowel aanvallende jagers als luchtdoel geschut proberen te ontwijken.

Openstaande vragen: wat weten we nog niet?

Het is mij, ondanks vele pogingen, niet gelukt de getroffen schepen te traceren. Daarover kan ik helaas niets vinden. Het zou kunnen dat e.e.a. te maken heeft met de mogelijke gevoeligheid van Ballast Nedam met de eigen historie, waardoor veel gegevens uit die tijd 'onder de pet' bleven en/of zelfs vernietigd zijn.

Bron TOPOTIJDREIS

De betrokken vliegtuigen, boven de BLENHEIM MK VI in een toepasselijke omgeving en onder de Messerschmitt ME 109 in dit plaatje achtervolgd door een Britse Spitfire

**DE WEESPER HENGELAARS
BLIJ GEMAAKT.**

WEESP, 5 Febr. — De Weesper Hengelaarsbond heeft zich reeds geruimen tijd belemmerd gezien in het uitoefenen van de visscherij op de **Vecht** bij Hinderdam, doordat talrijke **zandschepen** van de Amsterdamsche Ballast-Maatschappij aldaar in de **Vecht** lagen, voor het vervoer van het, uit den polder gehaalde zand. Het bestuur van genoemden bond richtte zich tot de directie der Amsterdamsche Ballast-Mij., met het verzoek, aan de leden van den bond — als compensatie voor de ondervonden belemmering — het vrije recht van visschen te geven in het inmiddels door de Ballast-Maatschappij uitgegraven poldergedeelte. Zij heeft het bestuur van den Alg. Weesper Hengelaarsbond toestemming verleend „tot het met uwe leden bevisschen van onze eigendommen in den Aetsveldschen polder, ook met levend aas, doch ieder met één hengel en met uitsluiting van het visschen met fuiken of ander vischtuig.”

Deze tijding zal ongetwijfeld door de honderden leden van den Weesper Hengelaarsbond met voldoening worden vernomen.

Bron: Delpher, HET NIEUWS VAN DEN DAG, 7 februari 1941

TOESTEMMING AMSTERDAMSCHER BALLAST
MAATSCHAPPIJ TOT VISSCHEN IN HET ZANDGAT

Hiernaast een stuk²⁶ over de Aetsvelds(ch)e Polder, de polder noord van de Vecht en zuid en west van Weesp, hetgeen bewijst dat begin februari 1941 de Overnes in de Vechtvlus reeds water was... Men spreekt immers over de door Ballast gegeven toestemming de eigendommen van Ballast in de Aetsveldschen Polder te bevissen. Dit is 7 maanden na het juli 1940 bombardement.

**BOM IN DE VECHT
GEWORPEN**

Acht arbeiders gewond

Maandagmiddag heeft een Engelsche **bom**menwerper zich eenigen tijd boven **Weesp** opgehouden, waarbij hij achtervolgd werd door Duitsche jagers, die het vuur op hem openden. Voorbij de Vechtbrug bij Uitermeer heeft het Engelsche vliegtuig een **bom** geworpen, welke in de Vecht terechtkwam. Een achttal arbeiders, die zich op in de nabijheid bevindende zandschepen bevonden, werden deels ernstig en voor een deel licht gewond. Dr. Roelofsen van Nederhorst den Berg verleende eerste hulp. De arbeiders waren woonachtig te Amsterdam, Sliedrecht, Werkendam en Montfoort. Per Roode Kruisauto van **Weesp** zijn vier zwaar gewonden naar de Majella-stichting te Bussum vervoerd; een viertal dat minder ernstige verwondingen bekomen had, is per particulieren auto naar dr. Ph. J. Haselager te **Weesp** vervoerd, waarna zij, na voorlopig te zijn verbonden, naar het Burgerziekenhuis te Amsterdam zijn overgebracht.

Bron Delpher: Tilburg Courant 10 juli 1940

²⁶ Bron: Delpher, HET NIEUWS VAN DEN DAG, 7 februari 1941

Feest rond 5 mei 1945 in het kader van de bevrijding

Gerard Baar

Een dorp viert de bevrijding – ondanks water, honger en jarenlange spanning

Ontlading na vijf jaar spanning

Vijf jaar bezetting had zich vastgezet in de lijven en gezichten van Nederhorst den Berg. Maar op deze dag, in deze kar, barstte de vreugde los – als een uitgestelde ademtocht die eindelijk mocht ontsnappen.

De janplezier staat klaar

De janplezier, een tentwagen met soms wel acht banken voor het vervoeren van personen, staat hier klaar voor vertrek bij het gemeentehuis aan de Voorstraat. De koetsier op de bok heeft een voor mij bekend gezicht, maar ik kan hem niet thuisbrengen. Op de hoek van de foto is nog net een paardenhoofd te zien dat ook de een of andere ergens opgedoken kar gaat trekken.

Een rijdende optocht

De enorme wielen met ijzerbeslag staan borg voor een goede afloop van de tocht, want er zitten zo te zien veel meer passagiers in de janplezier dan

Een feestelijke rit met een paard-en-wagen door Nederhorst den Berg, vlak na de bevrijding in mei 1945

gebruikelijk. We kunnen gevoeglijk aannemen dat het hier gaat om een soort rijdende optocht, die op het punt van vertrekken staat.

Water, honger – maar toch feest

De te rijden feestronde zal niet zo groot zijn geweest, vanwege het moedwillig onder water zetten van de hele gemeente Nederhorst den Berg door de vertrokken

Duitse bezetter. Maar dat heeft zo te zien de pret niet mogen drukken.

Jongeren vieren de vrijheid

De HKN kreeg deze foto lang geleden van mevrouw Lenie Middelkoop-Ketelaar. Zij zat zo goed als zeker zelf met haar vriend Gerard tussen al die uitgelaten jonge mensen, die eindelijk weer eens lekker samen feest konden vieren. Je voelt bij het bekijken van deze momentopname de ontlading van de spanning die vijf jaar bezetting bij hen teweeg heeft gebracht.

Herkenning en herinnering

De kinderen of de kleinkinderen van de toen gefotografeerde inzittenden van de janplezier die in Nederhorst den Berg of omgeving wonen, zullen er vast wel een van hun ouders in herkennen.

Muziek als medicijn

Misschien staat de harmonie van Crescendo buiten zicht klaar om al

musicerend aan de stoet vooraf te gaan. Want een vrolijke noot kwam goed van pas na de lange, strenge hongerwinter met vlak daarna alle ellende rond de inundatie.

De kleren nat, het hart warm

Het was de dorpingen niet in de koude kleren gaan zitten. Maar op deze dag, in deze kar, met deze mensen – werd het leven weer even licht.

Nederhorst den Berg 1940–1945

Jan Slagt

Tweede Wereldoorlog in Nederhorst den Berg: Van bombardement tot bevrijding

1940

- 10 mei – Duitse inval in Nederland.
- 8 juli – Bombardement op de Overnes (oost van de Hinderdam), waarbij het dorp direct oorlogsschade ervaart.
- Duitse bezetting begint; distributiestelsel en spertijd worden ingevoerd.

1941

- Eerste dorpsgenoten sluiten zich aan bij de NSB; dossiers in het CABR-archief tonen hun rol.
- Verzet begint zich te organiseren in de regio Gooi- en Vechtstreek.

1943

- Augustus – Aanslag op Maartje Marsman-Barendregt, NSB'er in het dorp. Zij overleeft, maar de gebeurtenis laat diepe sporen na.
- Dorpsgenoten worden opgepakt en geïnterneerd in kampen zoals Crailoo (Laren) en Weesp.

1944

- September (Dolle Dinsdag) – Onrust en hoop op bevrijding; Marsman-Barendregt vlucht tijdelijk naar Duitsland.
- Inundatieplannen voor de Horstermeerpolder worden voorbereid.

1945

- April – Inundatie van de Horstermeerpolder: boerderijen lopen onder, gezinnen moeten verhuizen.
- 5 mei – Bevrijding: geallieerde voertuigen rijden door Hilversum en omgeving, ook in Nederhorst den Berg wordt feest gevierd.
- Na de bevrijding: zuivering en Bijzondere Rechtspleging; dorpsgenoten die collaboreerden worden berecht.

Bron: Uitgave Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945

Dank voor de ontvangen schenkingen

De afgelopen periode hebben wij met grote dankbaarheid een aantal bijzondere geschenken mogen ontvangen. Elk van deze bijdragen is niet alleen een blijk van betrokkenheid, maar ook een waardevolle toevoeging aan onze gezamenlijke herinnering en documentatie van het verleden.

Of het nu gaat om tastbare voorwerpen, documenten, foto's of persoonlijke verhalen — wij beschouwen elk geschenk als een stukje van het grotere verhaal dat wij samen bewaren en doorgeven.

Wij willen hierbij iedereen die een bijdrage heeft geleverd hartelijk bedanken. Uw gift helpt ons om het verleden van Nederhorst den Berg en haar bewoners levend te houden voor toekomstige generaties.

Schenkingen

Ruud Verkaik

- Map Geschiedenis (Bergse Middenstand Deel 1 en 2)
- Films 1965 (Origineel van de film uit 1965)
- Luchtfoto Horn en Kuyser
- 2 boeken Monumenten inventarisatieproject Noord-Holland

Jan Pos

- Doopjurk (Gemaakt door mevr. Roelofsen in 1936 en gedragen door de fam. Pos van de Ark)
- Diverse foto's Speeltuinvereniging Bergse speeltuin en Sinterklaasintochten
- Archief Bergse Speeltuin

Renate Wolf

- Mini vliegtuigje (Wright 1903, gemaakt door de vader van Renate Wolf)

Teus v.d. Kemp

- Diverse foto's
- Landkaart van Horstermeerpolder en omgeving
- Luchtfoto Machineweg en Dwarsweg
- Brief aan Bestuur Horstermeerpolder van diverse ingelanden
- Luchtfoto Overmeer, Blijkpolder en Horstermeer
- Dia scanner

Jan van Wijk

- Boek Dragelijke lichtheid

Claudette Baar

- Boek P[ER} EA {M}

HK In de Gloria

- Boek 400 Jaar 's-Graveland

Heeft u zelf nog iets waarvan u denkt dat het van waarde kan zijn voor onze collectie of publicaties? Neem dan gerust contact met ons op via redactie@historischekring.nl.

Themanummer van WERINON:

Van blekerij tot wasindustrie (1992) € 2,50
Onderwijs in Nederhorst den Berg. (1994) € 2,50
Petersburg – Een verdwenen buitenplaats. (1996) € 3,00
Nederhorst den Berg Speciaal. (2001) € 3,00
Religieus Erfgoed – Geloven in monumenten. (2005) € 5,00
De Willibrordkerk door de eeuwen heen. (2008); uitverkocht*)
Historische Canon van Nederhorst den Berg. (2009); uitverkocht*)
Parochie H. Maria Hemelvaart – Nederhorst den Berg en Nigtevecht 1811-2011 (2011) € 5,00
Levensboek – Doot ende begraven. (2016) € 5,00
De Adellijke Stichting van Nederhorst den Berg in de vroege Middeleeuwen. (2021) € 5,00

Werinon:

Losse nummers (indien voorradig) € 5,00

Boeken:

Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. Willy van Deutekom e.a. (1986) € 1,00
Om het vriespunt – 100 Jaar IJclub Nederhorst den Berg 1902-2002. Jan Baar. (2002) € 5,00
Warinschool 1881-1981 – Honderd jaar Christelijk Onderwijs te Nederhorst den Berg. (1981). € 2,50
Nederhorst den Berg – Tussen Vecht en Eem. (1993) € 7,00
De Brug – Een eeuw wijzer. (1999) € 1,00
Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. W.J. v. Deutekom/J. Jansen. (1984) € 1,00

DVD:

Nederhorst den Berg anno 2001. € 10,00
Nederhorst den Berg 1965. € 10,00
Nederhorst den Berg door de jaren heen. € 10,00
De Willibrordkerk in ere hersteld. € 10,00

*) In te zie/te downloaden via de website: www.historischekring.nl

Streekarchief**Gooi en Vechtstreek (SAGV)****Bezoekadres Hilversum:**

Oude Enghweg 23
Openingstijden: maandag en
dinsdag 9.00 uur-17.00 uur.

Bezoekadres Naarden:

Cattenhagestraat 8
Openingstijden: woensdag en
donderdag 13:00-17:00 uur
Informatie: telefoon 035-6292646
en www.gooienvechthistorisch.nl

www.dunnebier.nl

